

ISTAKNUTI HRVATSKI PRAVNI ZNANSTVENIK NAPOSE
IZ BILJEŽNIČKOG PRAVA — VLADIMIR PAPPFAVA
(1850—1927)

Povodom 130. godišnjice rođenja

I.

Organi mletačke vladavine omogućavali su pojedinim obiteljima sa svog državnog područja, koji to žele, da se nasele na našoj jadranskoj obali, bilo u gradovima Istre ili Dalmacije. Imali su i izvjesnih privilegija, napose ako su plemići.

Kako se u XVIII. st. za vršenje određenih službi i poslova traže kvalifikacije, to mlađi članovi takvih obitelji nastoje polaziti i završiti visoko školovanje na kojem od apeninskih sveučilišta. U hrvatskim primorskim gradovima nema još sveučilišta, pa tako ni mogućnosti za studij. U Zadru se tek u doba francuske vladavine (1806—1813) osnivaju prvi fakulteti suvremenog tipa.

Odluke o polasku mnogih stranih obitelji, posebno iz Lombardije i Tirola, u naše primorske krajeve, bile su uglavnom uvjetovane gospodarskim razlozima.

Međutim, moramo istaći da su se neke doseljene obitelji vrlo brzo prilagodile novoj sredini. Zavolili su novi kraj, ljude i običaje. Srodili su se: ženili se i udavali sa starosjediocima, Hrvatima.

Kod nekih obitelji nalazimo vrlo važnu i zanimljivu pojavu, naime da u narednim generacijama aktivno sudjeluju, žive i stvaraju u novoj sredini. Osjećaju se pripadnicima naroda u kojem obitavaju. Pomažu i žele pomoći u raznim korisnim područjima.

A rada, stručnog napose, nedostajalo je svugdje kod nas.

Imajući to u vidu kao i konkretne slučajeve odnosno držanje pojedinih starosjedilačkih i doseljenih obitelji, moramo zabilježiti činjenicu, koja se odnosi na sve hrvatske pokrajine.

Pravna je struka oduvijek davala našoj zemlji najveći broj intelektualaca fakultetske naobrazbe, jer su bili nužno potrebni. Pravnici su korisno doprinosili izgradnji zemlje u raznim povijesnim razdobljima, a djelatni su bili i u drugim strukama, ne samo u političkoj upravi i sudstvu. U raznim znanstvenim i uopće kulturnim vidovima, te u umjetnosti (npr. u književnosti, glazbi i dr.) pravnici su zapaženi stvaraoci. Jednako tako i u privredi, te u oblasti prirodnih znanosti.

To im je uočljiva karakteristika, kao i to da se kod nas razmjerno najmanje istražuje i obrađuje život i rad pojedinih pravnika, ako se to uspoređi s odnosom prema pojedincima iz drugih struka, iako su doprinosi pojedinih pravnika znatni u javnom, gospodarskom i kulturnom životu doba u kojem su živili. Leksikografski rad posljednjih decenija kod nas pokazao je ogromno pomanjkanje literature o velikom broju vrlo vrijednih pravnika, kao, uostalom, i zaslužnika iz nekih drugih struka. To su velike praznine.

Takva situacija nameće nam potrebu da nastavimo započeto barem u zadarskim razmjerima, te da, nakon obrade života i rada zaslužnog pravnika i književnika *dr Ivana Kreljanovića Albinonija*.¹ pristupimo obradi drugog zaslužnog zadarskog pravnika *dr Vladimira Pappafave*, koji je u svom stvaralačkom opusu ostao isključivo u pravnoj struci. Kod toga se angažirao naročito u pravnoj podstruci, u bilježničkom pravu, iako nije bio bilježnik, i u tome postigao kod nas rijetki prioritet, a u stranoj pravnoj literaturi zapaženo mjesto.

Nažalost o Vladimiru Pappafavi u našim i starim i novim leksikonima i enciklopedijama nema ni riječi, kao ni u zborniku »Znameniti i zaslužni Hrvati« iz 1925. god. Tek se tu i tamo u nekim radnjama usputno spominje.²

U Zadru je 1928. god. njegov šurjak Raffaele Agresti³ izdao na talijanskom jeziku brošuru pod naslovom »*In memoria dell'avvocato Dr. Vladimiro Pappafava*«. ⁴ Obzirom na tadašnji talijanski fašistički režim i teror u Zadru, autor i da je htio, nije mogao pisati dovoljno objektivno i bez prešućivanja o pokojniku, pa tako niti reći sve ono što je potrebno, da bi se potpunije upoznalo tu osobu.⁵ Između ostaloga, nije iznio vrijednu pojavu, koja se odnosi i na obitelj Pappafava, da su mnoge doseljene obitelji na naše primorje pozitivno prihvatile i nacio-

¹ Vjekoslav Maštrović, Zadrani Ivan Kreljanović Albinoni hrvatski intelektualac iz početka XIX st. — Radovi IJAZU Zadar, 1972, sv. XIX, str. 36—98 + V tab.

² Primjerice: Juraj Andrassy, Pravo. Zb. Naša domovina, 1943, I, 517: (»Pappafava, jedan od naših najplodnijih pravnih pisaca«); Vj. Maštrović, Udio pravника u hrvatskoj kulturnoj djelatnosti Zadra. — Mjesečnik, LXXI/1945, br. 1—2, str. 25; Isti. Spomendani grada Zadra. Zadar, 1946, 66; Boris Jurić, Pravni časopis »Pravo«. Prvi pravni časopis, koji se održao duže vremena. — Zadarska revija, VI/1957, br. 3, 369.

³ Oženio mu je sestru Darinku.

⁴ Brošura ima 56 str, v8° + I tab. Ispod imena i prezimena autora označeno je »colonnello a riposo«. Tiskara je »Commerciale zaratina«.

⁵ Za osnovne obiteljske podatke nema razloga da ih ne prihvatimo, napose datume, razumljivo nakon provjere, gdje je to bilo moguće.

nalno-politička previranja u prvoj polovini XIX. st. Kad, međutim, nastupaju organizirano narodno-preporodna gibanja, te se obitelji uklapaju u nove tokove i pružaju preko svojih pojedinaca vrijedne doprinose tadanjem i budućem životu naroda u kojem žive i kojeg smatraju svojim.

Takva je bila i obitelj Pappafava, inače starinom iz Padove, a napose njen istaknuti član Vladimir, odvjetnik u Zadru.

Upoznat ćemo, ukratko, muške članove te obitelji.

II.

Obitelj Pappafava vrlo se rano orijentirala na pravničku struku. U tri generacije svi su pravnici.

Dominik Pappafava u braku s Katarinom iz hvarske obitelji Roić ima sina *Nikolu*, koji se rodio u Hvaru 27. svibnja 1770. god.⁶ Otac ga poslije srednje škole šalje na sveučilište u Padovu, gdje studira pravo. Diplomirao je i doktorirao iz građansko-pravnog smjera. Nakon obavljene prakse postigne odobrenje za vršenje odvjetništva u Zadru. Tu se brzo istakne u stručnom poslu, ali se, u doba francuske vladavine, bavi i trgovačkim poslima, te postane imućan.⁷ Nije se istakao kao pristaša Francuza i Napoleona, a niti bivše mletačke vladavine. Nova vlast, austrijska, koju zastupa i vojno i građanski general *Franjo Tomašić*⁸ smatra ga svojim pristašom. Zato ga Tomašić dekretom imenuje za prvog zadarskog gradonačelnika u drugoj austrijskoj vladavini. Tu je dužnost obavljao od 1814. do 1819. god.⁹

Time ali nije napustio pravnički posao. U svibnju 1815. god. imenovan je za suca odnosno savjetnika Prizivnog sudišta u Zadru i na tom je položaju bio sve do smrti. Umro je u Zadru 18. svibnja 1833. god. Odane su mu počasti kao vrlo uglednom građaninu Zadra.

*

Nikolin sin *Dominik* (Dinko) rodio se u Zadru 19. kolovoza 1815. god. Nakon osnovne škole i gimnazije u istom gradu krene očevim stopama u daljem studiju, samo s tom razlikom što u novim prilikama polazi jedno od sveučilišta u austrijskoj monarhiji a ne u Italiji, što se

⁶ R. Agresti, In memoria... Zadar, 1928, 3.

⁷ Šime Peričić, Prilog građi o trgovini Dalmacije i Rijeke od 1811—1813. god. — Vjesnik Historijskog arhiva u Rijeci i Pazinu, 1972, sv. XVII, 93.

⁸ Riječanin *Franjo Tomašić* rodio se 1761. god. U raznim ratnim sukobima istakao se kao hrabar časnik, te zbog toga napreduje i dobiva odlikovanja. Postigao je i barunat. Poslije zauzimanja Zadra dobiva čin podmaršala i položaj vojnog i građanskog namjesnika krunovine Dalmacije. Na toj je dužnosti 18 godina. Umro je 1831. god.

⁹ Dekret o postavljenju za gradonačelnika *Tomašić* je izdao 24. prosinca 1813. god. pod br. 264, time da je *Nikola Pappafava* dužnost gradonačelnika nastupio početkom naredne godine. N. Pappafavu naslijedi kao gradonačelnik *Franjo Sanfermo*, koji je to obavljao od 1819. do 1830. god.

pokazalo korisnije za budućnost. Odlazi na bečko sveučilište, gdje je 1837. god. diplomirao na pravnom fakultetu. Iste je godine upućen na pripravničku praksu iz građanskog i krivičnog prava i postupka na Okružni sud u Kotoru. Tamo se službom zadrži deset godina i za to vrijeme oženi se 1846. god. s Martom rođenom Matković.

Kao i neke druge gornjodalmatinske obitelji koje su službovale u Boki Kotorskoj tako je i Dominik želio premještaj u Zadar, tadanji glavni grad pokrajine. Uskoro se za to ukaže prilika, na koju je čekao.

Postavljen je za javnog bilježnika u Zadru. Ovu je dužnost vrlo savjesno obavljao do 1899. god.

Umro je u Zadru 31. prosinca 1899. god., dva mjeseca nakon što je svoju bilježničku pisarnicu predao sinu Radoslavu.

U braku je imao dva sina. Vladimira i spomenutog Radoslava, te pet kćeri: Ljubomiru, Miljenku, Reginu, Darinku¹⁰ i Olgu.

Već imena koja je davao svojoj djeci, osim jednoj kćeri, pokazuju kakvog je raspoloženja bio Dominik i njegova supruga Marta, čime su ujedno manifestirali svoje opredijeljenje narodu s kojim žive i čijim se pripadnicima smatraju. U tom su pravcu odgajali svoju djecu.

Dominik Pappafava mogao je svojoj djeci pružiti ugodan život, jer mu je imovinsko stanje bilo dobro. Svakako je bilježništvo donosilo i osiguravalo dobre prihode. To je, uostalom, glavni razlog da su se pojedini odvjetnici otimali da dobiju bilježništvo u većem mjestu.

Tako je Dominik s gospodarske strane bio bez brige, pa se mogao baviti i nekim posebnim sklonostima, koje nisu bile samo za rasonodu.

Naročito ga je zanimala botanika. Taj je interes kod njega u mladenačkim danima razvio poznati zadarski botaničar prof. *Andrija Alschinger*.¹¹ Počeo je sabirati biljke s velikim uspjehom tridesetih godina prošlog stoljeća i ujedno uspostavio stručno uređenu herbarsku zbirku.¹² Na sreću, zbirka je izdržala ratne nevolje drugog svjetskog rata (bombardiranje Zadra) i s malim oštećenjima dospjela u sabirni centar Znanstvene biblioteke u Zadru, a odatle 1955. god. u zadarski Prirodoslovni muzej,¹³ danas odjel Narodnog muzeja u Zadru.

¹⁰ Udata za spomenutog Rafu Agrestija.

¹¹ Andrija Alschinger (1791—1864) podrijetlom Čeh, koji je nakon službovanja u Trstu i Rijeci došao 1821. god. u Zadar, gdje se rado zadržao. Kod njega je zanimljiva pojava, da iako je profesor klasičnih jezika što predaje u gimnaziji, toliko se u Zadru oduševljava za botaniku, da se posvetio znanstvenom istraživanju dalmatinske flore, te je u tu svrhu obišao svu pokrajinu. Napisao je nekoliko rasprava od kojih mu je najveća »Flora Jadrensis«, koju je kao knjigu izdao na 248 stranica u Zadru 1832. god. Podupire akciju za osnivanje Prirodoslovnog muzeja u Zadru, te ga bogato daruje primorskim biljkama (1350 primjeraka). Surađuje u raspravama i u Programu zadarske Gimnazije (1854. i dalje). — Vidi Vj. Maštrović, Prirodne znanosti u Zadru u 19. stoljeću. Zbornik radova simpozija o prirodnim znanostima u Hrvatskoj u XIX st., Zagreb 1980, str. 50, 52.

¹² N. Colak, Prirodoslovni muzej u Zadru. Zb. Zadar, Zagreb, 1964, MH, 694.

¹³ Idem. Navodi se na str. 694: »God. 1955. bila je predana muzeju na čuvanje i sređivanje herbarska zbirka dra Domenika Pappafave. Ova se sastoji od 100 svezaka koji obuhvaćaju alge, gljive, lišajeve, papratnjače i cvjetače s preko 10.000 vrsta i najmanje trostrukim brojem primjeraka. Njenom se sređivanju

Ovakvo snažno izražena sklonost prema bilju priklonila ga je drugoj djelatnosti praktične prirode, a vezanoj za dud (murvu) i svilenu bubu,¹⁴ odnosno akciji za osiguranje sirovine u proizvodnji svilenih tkanina.

Dominik je živio u vremenu kad se, između ostaloga, u Evropi naglo razvijalo svilarstvo a svilene tkanine bile naročito tražene. Austrijske su gospodarske vlasti želile svilarstvo razviti u pokrajinama, gdje to klimatski najbolje odgovara, kako bi smanjili uvoz svilenih buba i svilenih tkanina. Svakako, to su u prvom redu primorski krajevi. Forsira se sadnja duda, murve,¹⁵ a zemaljska gospodarska vijeća nastoje na propagandi oko toga i to napose preko učitelja osnovnih škola. Tako se postupilo i na našem primorju.

No interes za to pokazuju i drugi. Među njima je Dominik Pappafava, koji se četrdesetih i pedesetih godina znatno zauzima oko promicanja svilarstva kod nas, te tu postiže vrijedne uspjehe. Čak je u vezi svilarstva imao svoj izum, koji je bio izložen na londonskoj izložbi, gdje je za nj 1851. god.¹⁶ dobio priznanje. Trgovačko-industrijska komora i Općinsko poglavarstvo, oboje u Zadru, predlažu u kolovozu 1851. god. Namjesništvu Dalmacije, da se Dominiku zbog toga, te uopće rada na promicanju svilarstva, iskaže priznanje i pohvala, te da ga se predloži za neko odlikovanje.¹⁷

Namjesništvo je prihvatilo taj prijedlog i u svojoj nadležnosti odalo mu 30. prosinca 1851. god. pismeno priznanje.¹⁸ U međuvremenu je postao upravitelj *Stanice za svilarstvo u Zadru*. To nije učinjeno bez razloga. Dominik se solidno stručno i znanstveno bavio svilarstvom. Ne samo to, on je želio putem povjerene mu Stanice pružiti svestranu pomoć i drugim svilogojcima. Najbolja je pomoć da se uz praktični rad upoznaje stručna i znanstvena literatura, pa je u tu svrhu sastavio bibliografiju posvećenu svilogojstvu. Naslov je »Bibliografica sericola«, u kojoj je navedeno 2000 djela o svilogojstvu.¹⁹ Ovaj smisao za bibliografsku obradu stručnog zadatka kojim se želi baviti prenio je na sina Vladimira, kako ćemo kasnije vidjeti.

prišlo tek 1963. god. Zbirka je nastala 30-ih godina prošlog stoljeća kad se student Domenik Pappafava (rođ. 1815, umro 1899) pod utjecajem zadarskog botaničara Andrije Alschingera zagrijao za sakupljanje i određivanje biljaka. On je otkrio novu vrstu *Senecio Visianianus* Pappaf. Održavao je veze s čitavim nizom dalmatinskih prirodnjaka i primao primjerke iz svih krajeva svijeta, čak iz Egipta, Mauretanije, Martinika, Južne Afrike, Australije.

¹⁴ Naziva se i dudov svilac (*Bombyx mori*).

¹⁵ Važan je bijeli dud (*Morus alba*), jer njegovo lišće služi za hranu svilenoj bubi.

¹⁶ HAZd (Historijski arhiv Zadar), Spisi Okružnog poglavarstva u Zadru, 1852, sv. 158.

¹⁷ Idem.

¹⁸ HAZd, ib. Odluka o priznanju izdana je pod br. 1858.

¹⁹ Vjekoslav Maschek, *Manuale del regno di Dalmazia per l'anno 1873*. Zadar 1873, g. III, str. 324 u poglavlju »Sericoltura«, 323–324. Treba istaći da je zadarska Stanica za svilarstvo (»Stazione bacologiche«) djelovala vrlo uspješno.

Dominik je nastavio da se bavi svilarstvom, te je o tome i pisao. Sudjelovao je i na stručnim sastancima o svilarstvu, pa je tako prisustvovao i predavao na međunarodnom bakološkom kongresu. Nakon toga 1872. god. izdao je brošuru »*La flacidezza del baco da seta e cause che la promuovano*. Memoria di D. Pappafava direttore della Stazione bacologica di Zara. — Dedicata al congresso bacologico internazionale di rovereto.«²⁰

Osim interesa za botaniku primorja i svilarstvo, Dominik se zani-mao, kao posebni hobi, za numizmatiku, te za povijest Dalmacije. Ovo je posljednje u skladu s njegovim narodnjačkim opredjeljenjem. Održavao je prijateljske veze s mnogim istaknutim narodnjacima, što autono-mašima (taljanašima) nije promaklo, a napose se o tome vodilo računa u doba Lapenninog terora po cijeloj pokrajini. Imao je vrlo vrijednu knjižnicu. Dominik je posebno uživao ugled među onima koji su želili da se u Dalmaciji unaprijedi gospodarsko stanje, koje je bilo loše, a da se popravi svojim radom svakako je pridonio i Dominik Pappafava.

*

Od sinova prvorođeni je Vladimir, o kome će kasnije biti riječ. Drugi je sin *Radoslav* koji se rodio u Zadru 8. kolovoza 1857. god., dakle sedam godina poslije Vladimira. Završio je pravne studije i opredijelio se za bilježništvo, kao i otac. Odobreno mu je da se notarijatom bavi u Biogradu n/m. Međutim, već je 1897. god. bilježnik u Zadru, gdje od oca preuzima bilježničku kancelariju 30. rujna 1899. god.²¹ Uz brojni arhiv pripala mu je i bogata Dominikova knjižnica, koja se smatrala kao jedna od vrednijih obiteljskih biblioteka. A tih je bilo u Zadru podosta. Po Agrestiju biblioteka je kasnije pripala Vladimiru.²²

U Pappafavinoj knjižnici nalazile su se mnoge rijetke bibliotekalije koje se odnose na povijest Dalmatinske Hrvatske. Osim tiskanih djela iz pokrajinske prošlosti, bio je veći broj pergamena i razni vrijedni rukopisi. Fond se ove knjižnice stalno povećavao, napose od strane Vladimira, te je bio poznat kao »Pappafavina biblioteka«.

Podaci o toj biblioteci, makar šturi, ipak pokazuju da su članovi obitelji (Dominik, Radoslav i Vladimir) imali veliki interes za hrvatsku povijest i književnost, staru i novu. Povremeno su darivali Gradsku

²⁰ Na primjerku brošure, koju je autor darovao dalmatinskom namjesniku, a čuva se u knjižnici HAZd, vlastoručno je crnilom napisao posvetu hrvatski: »Njegovoj Preuzvišenosti Gosp. Gavrilu Baronu Rodiću c. k. Dalmatinskom građan-skom i vojničkom Namjestniku u znak duboka štovanja sačinitelj«. Inv. br. knjige 5641.

²¹ R. Agresti, o. c. 4. U matici rođenih utvrđeni su podaci o rođenju i smrti Radoslava P., jer ih Agresti ne navodi. Zanimljiv je uz to podatak da se Đinku 1853. rodio drugi po redu sin, kome je dao ime Radoslav, ali je umro kao nejakoo dijete. Trećem sinu ponovio je ime Radoslav i dodao kao drugoo ime Uroš. Zahvaljujemo za podatke prof. A. Usmianiju, direktoru HAZd.

²² Ib., bilj. na str. 5.

knjižnicu »Paravia« u Zadru, pa se u današnjoj sljednici te knjižnice — Znanstvenoj biblioteci u Zadru, nalaze mnoge knjige kao dar obitelji Pappafava.

Povremeno se u literaturi pojavljuje po koja vijest o pojedinim inače rijetkim knjižnim primjercima, koji su se čuvali u toj knjižnici. Tako npr. doznajemo, da je rukopis Benetovićeve komedije »Hvarkinja« 1914. god. pronađen u biblioteci obitelji Pappafava.²³

Zanimljivi su podaci o boravku dr Milivoja Maurovića u Zadru 1906. god.²⁴ U svom izvještaju, prema navodima Kotarskog suda u Zadru, starih statuta dalmatinskih gradova ima Pappafavina biblioteka.²⁵ Maurović je bio kod dr. Radoslava Pappafave i uvjerio se »da Dr. Pappafava imade vrlo lijepu knjižnicu — osobito starih dalmatinskih stvari i mnogo starih rukopisa«,²⁶ koji »sežu u prvu polu 14. stoljeća«. Prijepis kataloga rukopisa te knjižnice poslan je Akademiji u Zagreb.²⁷ Prema katalogu knjižnica je imala rukopise od 1188.—1869. god.

Šteta što od posljedica bombardiranja Zadra u drugom svjetskom ratu nije Pappafavina biblioteka ostala sačuvana u cjelini.

Politički se Radoslav, kao i otac, rano opredijelio narodnjačkom pokretu u pokrajini. Održavao je stalne prijateljske veze sa članovima narodnjačke obitelji Borelli u Biogradu n/m i u Zadru, te ih podupirao u njihovim djelatnostima u hrvatskim društvima. Umro je u Zadru 28. prosinca 1918. god.

III.

Dominikov se drugi sin *Vladimir* rodio 30. travnja 1850. god. u Zadru. Osnovnu školu i gimnaziju polazio je i završio u rodnom gradu. I on je krenuo očevim stopama, te je studirao pravo na Sveučilištu u Grazu, a potom je prešao u Beč, gdje je diplomirao i doktorirao.

Od početka je pokazivao izuzetni interes za pravne predmete. Zahvaljujući očevoj brizi, na austrijske pravne fakultete došao je s izvrsnim znanjem njemačkog jezika. To mu je mnogo koristilo u radu u knjižnicama Graza i Beča.

Zanimljivo, da se u početku ne usmjerava odmah na odvjetništvo nego u pravno-financijsku službu. Nakon prethodnog ispita 9. prosinca 1874. god. naročito o znanju talijanskog jezika (!) ulazi od 1876. god. u

²³ Ljubomir Maštrović, Neka opažanja o »Hvarkinji« i njezinu piscu. Zadar ska revija, IX/1960, sv. 1, str. 51—54.

²⁴ Izvješće dra. M. Maurovića o njegovu radu u Zadru da se skupi materijal za izdavanje starih dalmatinskih statuta. Ljetopis JAZU za g. 1906, Zagreb 1907, sv. 21, 97—113.

²⁵ Ib., 105.

²⁶ Idem.

²⁷ U proljeću 1980. godine središnja knjižnica JAZU uputila je Znanstvenoj biblioteci u Zadar katalog rukopisa bivše Pappafavine biblioteke. Prema tome sada se taj katalog stalno nalazi u Zadru. (Za ovaj podatak zahvaljujem dru Aleksandru Stipčeviću.)

financijsku struku i to u financijsko odvjetništvo («Procura di Finanza») kao konceptualni činovnik.²⁸

Iako ga je posao zanimalo nije se u tome nadležstvu mogao ugodno osjećati, jer su tu radili istaknuti autonomasi, među kojima je bilo otvorenih iredentista i germanista. Organi pokrajinske financijske službe u Dalmaciji, a naročito Pokrajinsko financijsko ravnateljstvo («Direzione provinciale di Finanza») najdulje su pružali otpor narodnjacima u Dalmaciji kod uvođenja hrvatskog jezika u svom poslovanju.²⁹

Nezadovoljan ovim mjestom 1883. god. prelazi službom u zadarsko Kotarsko poglavarstvo. Nije se ni tu osjećao dobro. Treba imati u vidu tadanje teške političke prilike u Dalmaciji, koje su imale svoje žarište i najveće poteškoće za hrvatske interese baš u Zadru, gdje se okomila i suglasno našla bečka i autonomaska politika na štetu našeg naroda.

Takvu politiku Vladimir Pappafava nije htio ni indirektno, a još manje direktno pomagati, pa se odlučio da pređe u slobodnije zvanje i rad, a to je odvjetništvo.

Uspio je, te ga od 1885. god. nalazimo kao odvjetnika u Zadru, što je ostao sve do smrti 30. kolovoza 1927. god. Umro je u svom rodnom gradu, gdje je pokopan uz veliko poštovanje i pažnju zadarskih građana. Od prvog trenutka nakon talijanske okupacije Zadra 4. studenog 1918. god. i nepravедnog Rapalskog ugovora 12. studenog 1920. god. bio je uvjereni i oštri protivnik D'Annunzijevog arditizma i Mussolinijevog fašizma, čiji je početni negativni, siloviti i antidemokratski razvoj dobro uočio prije smrti.

Na kraju ovih osobnih podataka spomenimo i to, da je Vladimir 1902. god. kupio polovicu zgrade pokraj crkve sv. Mihovila u Zadru u kojoj se do tada nalazilo Prizivno sudište za Dalmaciju. Ono se preselilo u novu veliku zgradu, gdje su se smjestila sva pravosudna nadležstva u Zadru.

U prvi je mah Matica dalmatinska imala namjeru kupiti tu zgradu za sebe i neka hrvatska društva u Zadru,³⁰ ali se od toga odustalo pošto je samostanu trećoredaca sv. Mihovila nužno odgovarala polovica baš te zgrade. Drugu je polovicu, kako rekosmo, kupio Vladimir Pappafava za njegovu odvjetničku pisarnicu, jer je bila u blizini nove sudske zgrade. Time je jedna dobra namjera hrvatskih društava u Zadru propala. Spomenuti glagoljaški samostan inzistirao je na kupnji zbog toga što je dio zgrade na koju su reflektirali graničio s njihovim samostanom i crkvom. Na promjenu njihova stava nije zbog toga mogao utjecati Pappafava. Preostali dio nije po veličini odgovarao Matičnim potrebama kao i ostalih društava, pa je V. Pappafava mogao preuzeti taj dio zgrade.

²⁸ Vjekoslav Maschek, *Manuale del regno di Dalmazia pel biennio 1876—77. Zadar, 1876/77, g. VI i VII, str. 33.*

²⁹ Direktor je Pokrajinske financijske direkcije Gian Francesco Böhm, koji je kao i njegovi nasljednici u smjeru tadanje politike austrijske vlade davao podršku talijanašima na štetu Hrvata i Srba u Dalmaciji. Daleko je gori bio kao ravnatelj te direkcije Ljudevit Hočevar.

³⁰ Petar Karlič, *Matica dalmatinska. Dio I—III. Zadar, 1913, 165.*

Kod Vladimira Pappafave pokazala se vrlo rano sklonost za znanstveni rad. Već je kao student upoznao opširnu pravnu literaturu ne samo iz teorije i aktualne problematike nego i iz pravne povijesti, što ga je naročito zanimalo. Sve je to bilo daleko više nego što je zahtijevao program studija na pravnim fakultetima u Grazu i Beču.

Za jedno i drugo ostao je interes i kasnije poslije doktoriranja i ulaska u službenički status.

Rezultat toga su brojne znanstvene rasprave, (koje i po broju i po vrijednosti predstavljaju značajni opus ovog zadarskog pravnika.

Njegove znanstvene rasprave i stručne radnje možemo podijeliti u dvije skupine. Jedno su radovi iz pravne teorije i problematike (prakse), a drugo iz bilježničkog prava (bilježništva).

Budući da su prve objavljene radnje iz prve skupine, iako je bibliografske podatke iz bilježništva započeo skupljati već u doba studija, to ćemo na to znanstveno stvaranje prvo ukazati.

IV.

Poticaj za pisanje *Vladimir Pappafava* dobio je od kruga narodnjaka koji su u Zadru bili vrlo aktivni. Među njima bilo je i uglednih pravnika,³¹ s kojima Pappafava održava veze i prijateljstva odmah nakon povratka sa studija iz Beča. Oni su odmah očili sposobnost mladog pravnika, napose smisao za sustavni znanstveni rad. Svoje rodoljublje nije krio. Treba se sjetiti da su to nastavno teški dani narodnjačke borbe, u kojoj još uvijek najveće poteškoće narodnjacima uzrokuju baš viši činovnici u organima austrijske uprave i dijela sudstva. Jedna je od snažnih autonomaških kula Financijsko ravnateljstvo pokrajine.

Narodnjacima je dobro došlo da njihov čovjek bude baš u tome nadležstvu, pa su pozdravili i uznastojali da mladi Pappafava dobije tamo službu.

Godinu dana ranije, 1873. god., Vladimir Pappafava objavljuje svoj prvi rad i to u podlisku narodnjačkih novina »Narodnom listu« u Zadru. Članak je iz obiteljskog prava pod naslovom »*Posmatranje o posinstvu*«. ³² Unatoč ove jasne i određene deklaracije svog stava i opredjeljenosti, ipak je uz pomoć istomišljenika slijedeće godine primljen u državnu službu. Nije uspjelo da se to spriječi.

Vladimir je o političkim zbivanjima u Dalmatinskoj Hrvatskoj i uopće na našoj jadranskoj obali saznavao ne samo u obiteljskoj kući, napose od oca Dominika nego su ga drugovi i prijatelji iz banske Hrvatske izvještavali o tamošnjim prilikama.

³¹ Npr. dr. Božidar Petranović, savjetnik Priz. sudišta, dr. Josip Paštović, odvjetnik, Ante Brčić, savjetnik Priz. sudišta, dr. Josip Antonietti, namjesnički savjetnik, dr. Dominik Vitezić, savjetnik financijskog odvjetništva, dr. Vinko Ivčević, odvjetnik, dr. Šime Bujas, odvjetnik, Dinko Politeo, publicista i dr. Svi su oni bili i članovi Matice dalmatinske, a to je tada bio znak i političkog opredjeljenja. Dinko Pappafava i njegovi sinovi bili su također članovi Matice dalmatinske.

³² Narodni list, XII/1873, br. 87, str. 2—3.

Za jadranske naše krajeve bili su stalno aktualni razni problemi, koji su bili politički, kulturni i gospodarski.

Među njima je odskakalo pitanje uvođenje hrvatskog jezika u upravu, sudstvo i školstvo Dalmacije, koji se povlači od početka druge austrijske vladavine.³³

S tim je u vezi neobično važno držanje pravnika prema tom pitanju, a napose da su spremni u svom stručnom radu pokazati i dokazati da ga mogu vrlo uspješno obavljati na narodnom jeziku.

Zbog toga je važna pravna literatura, uključivo i publicistika. Novine pišu razne instruktivne članke. Pravnici i nepravnici pomažu u širenju i upoznavanju naše pravne terminologije, znanosti i tumačenja pozitivnog prava. U tim brojnim akcijama sjetimo se pokretanja 1850. god. prvog pravničkog periodika kod južnih Slavena »*Pravdonoše*«, kojeg od 1. ožujka te godine uređuje i pokreće u Zadru skupina entuzijasta na čelu s nepravnikom dr Antunom Kuzmanićem i pravnikom dr Božidarom Petranovićem, koji kasnije postaje akademikom Jugoslavenske akademije u Zagrebu.³⁴ Nažalost, »*Pravdonoša*« je izlazio samo dvije godine.

Potreba za pravničkim časopisom ostaje i u tom smjeru provode se dalja nastojanja, pa tako 1868. god. počima izlaziti, opet u Zadru, pravnički časopis »*Sudnica*«, kojeg uređuje dr Antun Bersa.³⁵

Kako i taj list nakon dvije godine prestaje izlaziti, to zadarski pravnici pokrenu treći pravnički časopis pod imenom »*Pravo*«, koji je počeo redovito izlaziti 30. travnja 1873. god. kao mjesečnik.³⁶ U ime pokretača označen je kao »vlastnik, izdavaatelj i odgovorni urednik Antun Šimonić«, vrlo sposobni organizator i voditelj ovog izdavačkog posla.³⁷

Skupini pokretača časopisa »*Pravo*« priključio se i Vladimir Pappava, koji uskoro postaje jedan od aktivnijih suradnika. Njegove su

³³ V. rasprave Vj. Maštrovića: 1. Uvođenje hrvatskog jezika u sudovima Dalmacije u prošleme stoljeću. Mjesečnik, LXXI/1945, br. 1—2, 23—26; 2. Razvoj sudstva u Dalmaciji u XIX. st. Zagreb 1959, JAZU, napose str. 79—90; 3. Odnos činovnika prema jezičnom pitanju u Dalmaciji u preporodno vrijeme. Radovi IJAZU u Zadru, 1961, VIII, 45—63; 4. Prilog biografiji o jezičnom pitanju u Dalmaciji (1867—1913). Radovi IJAZU u Zadru, 1961, VIII, 457—477; 5. Završna faza uvođenja narodnog jezika u dalmatinsko sudstvo i slučaj dra Jurja Ferrija. Radovi IJAZU u Zadru, 1963, X, 67—87 + III tab.; 6. Jezično pitanje u pomorstvu i narodni preporod u Dalmaciji. Pomorski zbornik, 1966, knj. 4, 447—460; 7. Jezično pitanje u doba Narodnog preporoda u Dalmaciji. Zb. »Hrvatski nar. preporod u Dalmaciji i Istri«, Zagreb, 1969, 219—242; 8. Uvođenje hrvatskog jezika u dalmatinski sabor. Zb. »Dalmacija 1870«, 1972, 159—178. G. Novak, Borba za narodni jezik u školama, sudovanju i uređivanju u Dalmaciji. Anali Historijskog instituta JAZU u Dubrovniku, 1962, sv. VIII—IX, 11—29.

³⁴ Vj. Maštrović, *Jadertina croatica*, 1954, JAZU, II. dio, 16—17.

³⁵ Vj. Maštrović, o. c. 37—38. Ante Bersa, dr. prava i odvjetnik u Zadru, kasnije u Trstu. Istakao se kao narodnjak, te je 1870. izabran u Dalm. sabor u kuriji gradova i trg. komora, kao zastupnik trg. komore u Zadru. Branio je »Nar. list« u više procesa. Urednik je »*Sudnice. L'Aula*« (1868—1869), gdje objavljuje članke i na talijanskom jeziku.

³⁶ *Ib.* 42—43.

³⁷ Antun Šimonić je bio dobar i spreman pravnik, iako nije dovršio pravni studij. Rodio se 1834. god. u Šibeniku, a umro 23. VII. 1892. u Splitu. Otac se zvao

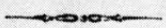

Sl. 1. Dr. Vladimir Pappafava

Dr. V. PAPPALAVA
Di. 4-1572

O ovršbenosti
bilježničkih spisa

D. r. Vladimira Pappafave

U Splitu
Tiskom Iv. Krst. Soregotti-a
1880

Sl. 2. V. Pappafava: *O ovršbenosti bilježničkih spisa*. Split, 1880.
(Naslovna stranica)

DELLE OPERE
CHE
ILLUSTRANO IL NOTARIATO

SAGGIO
DI
VLADIMIRO DR PAPPÀFAVA.

ZARA
NICOLÒ SOLIC
LIBRAJO-EDITORE
—
1880.

*Sl. 3. V. Pappafava: Delle opere che illustrano il notariato. Zadar, 1880.
(Naslovna stranica)*

O BILJEŽNIČKOJ USTANOVI

POVJESTNE CRTICE

Dr VLADIMIRA PAPPAFAVE

U INNSBRUCKU

Tiskom Akademičke knjižare Wagnerove

1882.

Sl. 4. V. Pappafava: O bilježničkoj ustanovi. Povjestne crtice. Innsbruck, 1882. (Naslovna stranica)

ÉTUDE
SUR LA
PROTECTION LÉGISLATIVE
ACCORDÉE
AUX DROITS DES AUTEURS

SUR LEURS ŒUVRES ARTISTIQUES ET LITTÉRAIRES

PAR

LE Dr VLADIMIRO PAPPÀFAVA

(Traduction de E. PAGES, attaché au Ministère des finances.)

(Extrait du *Bulletin* de la Société de législation comparée.)

PARIS

LIBRAIRIE COTILLON

F. PICHON, SUCCESSEUR, IMPRIMEUR-ÉDITEUR

LIBRAIRE DU CONSEIL D'ÉTAT

24, Rue Soufflot, 24.

—
1883

Sl. 5. V. Pappafava: *Etude sur la protection législative accordée aux droits des auteurs sur leur oeuvres artistiques et littéraires. Pariz, 1883.*
(Naslovna stranica)

DRŽAVNA BIBLIOTeka
Br. H-1605

О ГРАЂАНСКОМ ПОЛОЖАЈУ СТРАНАЦА

У

ИТАЛИЈИ

СТУДИЈА

Д-РА ВЛАДИМИРА ЈАПАФАВЕ
АВВОКАТА У ЗАДРУ

(НА ПО СЕ ШТАМПАНО ИЗ „ПРАВНИКА“ 1892—1894)

БЕОГРАД

ШТАМПАРИЈА КРАЉЕВИНЕ СРБИЈЕ
1894

Sl. 6. V. Pappafava: O građanskom položaju stranaca u Italiji. Beograd, 1894.
(Naslovna stranica)

BILJEŽNIČKI OBRAZNIK

SA IZJAŠNENJIMA

POVJESTNIM, BIBLIOGRAFSKIM I PRAVNIČKIM

OD

ODVJETNIKA D.ra VLADIMIRA PAPPAFAVE

Preveden po D.in G. ANTICU i A. SIMONIĆU

ZADAR

1895

L. WODITZKA, izdavaatelj.

Sl. 7. V. Pappafava: Bilježnički obraznik sa izjašnjenjima povjestnim, bibliografskim i pravničkim. Zadar, 1895. (Naslovna stranica)

POVJESTNE CRTICE

BIBLIOGRAFIJA

BILJEŽNIŠTVU

Prouka

Odvjetnika Dra VLADIMIRA PAPPAFAVE

Člana „Société de Législation comparée“ u Parizu

Z A D A R

Tiskom i Nakladom L. Woditaka

1895

Sl. 8. V. Pappafava: Povjestne crtice i bibliografija o bilježništvu. Zadar, 1895
(Naslovna stranica)

ENQUÊTE INTERNATIONALE SUR LE NOTARIAT

Dr VLADIMIRO PAPPÀFAVA

Avocat à Zara

Le Notariat en Egypte

Traduit de l'Italien avec une Introduction

PAR

JOS. VATTIER

Avocat, Docteur en Droit

Membre de la Société de Législation Comparée

Préface de AHMED CHARIK PACHA

Chef de Cabinet Honoraire de S. A. le Khédive

Directeur Général des Wakfs

PARIS

LIBRAIRIE GÉNÉRALE DE DROIT ET DE JURISPRUDENCE

20, Rue Soufflot, 20

1911

Das
**Zusammenwirken der Kulturstaaten
zum Zwecke einer Vereinheitlichung
des Luftschiffahrtsrechtes.**

Von
Dr. Vladimir Pappafava
Advokat in Zara.

Berlin
Franz Wahlen.

Innsbruck
Wagner'sche k. k. Univ.-Buchhandlung.
1913.

Sl. 10. V. Pappafava: Das Zusammenwirken der Kulturstaaten zum Zwecke einer Vereinheitlichung des Luftschiffahrtsrechtes. Innsbruck — Berlin 1913. (Naslovna stranica)

radnje zapažene i ocijenjene kao vrijedan doprinos našoj pravnoj znanosti, unatoč autorovoj mladosti. U »Pravu« je počeo surađivati sa 26 godina života.

Navest ćemo Pappafavine rasprave iz »Prava« ne samo zbog vrijednosti nego i za to što one predstavljaju solidan početak, upravo temelj njegove brojne kasnije pravno-znanstvene djelatnosti i publiciranju na raznim stranim jezicima. Time se značajno afirmirao u međunarodnim pravno-znanstvenim krugovima.

Već 1876. god. objavljuje u »Pravu« raspravu »Englezki pomirni sudci«,³⁸ a naredne godine nadovezuje se na radnju Božidara Petranovića u tematici o običajima kao pravnom izvoru, uz suvremenu ocjenu. Naslov je rasprave »O običajih«.³⁹

Ova radnja, kao i naredne dvije ukazuju na Pappafavinu sklonost ka pravno-povijesnim temama. Tako kroz par mjeseci objavljuje rad »Povjestne crtice o rimskom zakonodavstvu«⁴⁰ i »Povjestne crtice o pomirbi«.⁴¹

I nakon preseljenja uredništva »Prava« iz Zadra u Split u rujnu 1877. god. Pappafava nastavlja sa suradnjom. Već se dotadanjom suradnjom istakao i ukazao na svoje mogućnosti. Stoga od prijatelja nije izazvao iznenađenje nego veliko zadovoljstvo, kad je u »Pravu«, u više

Josip. Kako Antun nije položio državne ispite na pravnom fakultetu, stupio je u pravosudnu službu kao sud. oficijal, gdje je zbog sposobnosti postigao položaj ravnatelja pomoćnih ureda Prizivnog sudišta u Zadru, odakle je 1876. premješten u Split. Rano se uklopio u borbu za uvođenje hrvatskog jezika u sudstvo i upravu. Pomaže sve akcije oko toga. Osim toga vrlo je aktivan u kulturnom životu. Od 1865. tajnik je Matice dalmatinske i urednik »Narodnog koledara« (1865—1867). Da pomogne pravnicima u boljem upoznavanju hrvatske pravne terminologije napisao je, a Matica dalm. izdala 1872., »Tumač talijansko-hrvatski za činovnike«. Osim toga preveo je i 1874. izdao knjigu J. Kaserera »Primjeri spisâ o postupku u sitnicah«. Izdao je 1871. g. tiskom tragikomediju »Sužanjstvo srećno«. Nije znao tko je pisac. Slobodan P. Novak utvrdio je da je to Petar Kanavelić. Novak je napisao posebnu raspravu: Kanavelićevo »Sužanjstvo srećno« objavljenu u njegovoj knjizi: Komparatističke zagonetke, Osijek, 1979, str. 49—54. Tu je komparatističkom metodom dokazao Kanavelićevo autorstvo određivši ujedno talijanske izvore i poticaje za nastanak ove prozne drame iz druge polovice XVII. st., koja je izazvala interes znanstvene javnosti od kad ju je Šimonić objavio u posebnoj knjizi. Osim toga iz područja književnosti preveo je 1861. g. A. Fikertov spjev »Slavska majka«. Iz prava pomogao je Vladimiru Pappafavi u hrvatskoj terminološkoj kontroli većih pravnih radnja, pa tako i knjige »Bilježnički obraznik«. — Sabire i etnološku građu za JAZU. Običaji su ga zanimali s pravne strane. Bilježio je i narodne pjesme i priče. V. Vj. Maštrović, Udio pravnika u hrvatskoj kulturnoj djelatnosti Zadra. Mjesečnik, Zagreb, XXI, br. 1—2, 24.

³⁸ Pravo, IV/1876, br. 45, 269—271. — Ima mišljenja da je pisac prvog članka u »Pravu«, I/1873, br. 1, str. 3—6 Vladimir Pappafava. Članak pod naslovom »Nešto o zadaći pravničkoga lista« potpisan je sa »Dr P.« Prvih se godina izlaženja »Prava« VI. Pappafava ne javlja kao suradnik, što bi svakako uslijedilo da je prvi započeo suradnju u doba kad je završavao pravni studij. Držimo da bi autor mogao biti prije dr. Božidar Petranović, koji se zbog službe nije potpisao punim prezimenom.

³⁹ Pravo, IV/1877, br. 47, 333—336.

⁴⁰ Pravo, V/1877, br. 51, 73—79.

⁴¹ Ib., br. 53, 149—152.

nastavaka 1878. god. objavio opsežnu temu, u kojoj je raspravio važan i uvijek aktualan problem o nenatraznoj zakonskoj djelatnosti. Naslov je »Načelo o nenatraznoj djelatnosti zakonâ«.42 Rasprava je izazvala znatan interes, pa ju je autor iste godine izdao u posebnoj knjizi. To mu je ujedno prva samostalna knjiga.43 Potom je prevedena i tiskana i na talijanski jezik.44

I nadalje nastavlja sa suradnjom u sada splitskom »Pravu«.45 Ističemo da je bio vrlo plodan suradnik sve do prestanka izlaženja lista. Ukupno je objavio 26 što rasprava što članaka, te jedan prijevod s talijanskog.46

Navest ćemo naslove radnjâ koje je Vl. Pappafava nastavno objavio u časopisu »Pravo« a ne tiču se bilježništva:

1. »Právo i glavne mu razdielbe«.47
2. »Razmatranje u kratko o kaznenom pravo i o kaznih«.48
3. »Crtice o nekih teorijah odnosnih na temelj vlasničkomu pravu«.49
4. »Razlika izmed ništetnih i neobstojećih građanskih spisa«.50
5. »Značajne skrajnosti prenosku (riporto) i zajmu uz zalog«.51
6. »O zaustavi u ime poreza kad je koja daća s nepokretnine pogodjena«.52
7. »Zakon i glavne mu razlike«.53
8. »Tražba za davanje predajnog livela«.54
9. »Najglasovitiji pravni časopisi u Europi i van nje«.55
10. »O pripustivosti priziva proti kaznenoj odsudi slučajem, da se kazan, uporavom §.a 55 kaz. zak., odmjerila u granicah zakonske kazne zapele«.56
11. »O pripustivosti obnove kaznenog postupka u smislu §.a 356 br. 3 kaznenog postupnika«.57

42 Ib., VI/1878, br. 62, 33—45; br. 63, 65—81; br. 64, 97—108.

43 Vl. Pappafava, Načelo o nenatraznoj djelatnosti zakonâ. Split, 1878, str. 42, 80, tisk. A. Zannoni. Pretiskano iz »Prava«. (Središnja knjižnica JAZU, 81252; Nac. i sveuč. knjižnica Zagreb, 153. 477; NBZd, 21430, Misc. C 3789).

44 La massima della non retroattività delle leggi. Split, 1878.

45 Od pravno-povijesnih radnji spominjemo posljednju u splitskom časopisu: »Nješto ukratko o povjerbinah kod Rimljana«, Pravo, XI/1883. Ostale, osim rasprava iz bilježničkog prava od 1880. god., navest ćemo u daljem tekstu.

46 »Stogodišnjaci« iz rimske »Gazzetta dei Tribunali«. (Pravo, VII) 1879, br. 73, 399—403).

47 Pravo, VI/1878, br. 68, 239—245.

48 Ib., VI/1879, br. 72, 366—370. Autor je označen s »D.r V. P.« U »Sadržaju« označen je s punim prezimenom.

49 Pravo, VII/1879, br. 75, 79—81.

50 Ib., VII/1879, br. 77, 144—146.

51 Ib., VII/1879, br. 80, 245—246.

52 Ib., VII/1880, br. 84, 362—366.

53 Ib., VIII/1881, br. 94, 304—308.

54 Ib., IX/1881, br. 103, 193—211. Pisac je označen s »D.r V. P.« Tema je povodom slučaja iz prakse.

55 Pravo, IX/1881, br. 105, 262—266.

56 Ib., IX/1882, br. 107, 328—330. Pisac je označen s »D.r V. P.«

57 Pravo, X/1882, br. 112, 104—106.

Zapažamo da je Vladimir Pappafava imao za neke pravne teme poseban interes, te da se na njih u više navrata vraćao i u obradi objavio više rasprava.

Tako ga, između ostaloga, naročito iz međunarodnog privatnog prava zanima pitanje pravnog položaja i odnosa stranca u jednoj zemlji. Ispitivao je šire ovu temu.

Prvo je načelno raspravio bit pitanja, zatim njegov razvoj, te o tome napisao 1884. god. raspravu pod naslovom »*O pravnom postupanju sa tuđjinci*«, koju je dao tiskati u Zagrebu.⁵⁸ Uvodno je istakao povijesni razvoj problema i komparativnom metodom razvio temu.

Rasprava o ovoj temi izazvala je znatan interes u stranom svijetu, pa je Pappafavino djelo prevedeno i tiskano na strane jezike. Osim na talijanskom⁵⁹ i hrvatskom, još je objavljeno na francuskom (1884),⁶⁰ njemačkom (1892.),⁶¹ mađarskom (1896.) i portugalskom (1902.)⁶² jeziku.

Međutim, ista je tema potakla autora na detaljnija istraživanja pravnog položaja i odnosa prema strancima u pojedinim zemljama, uključivši povijesni razvoj ove problematike.

Rezultat tog istraživanja su niz rasprava, koje je Pappafava tiskom objavio, većinom na francuskom, talijanskom, hrvatskom ili njemačkom jeziku.

Tako su s istim pitanjem u vezi izišle radnje o Meksiku,⁶³ Italiji,⁶⁴ Nizozemskoj,⁶⁵ Braziliji,⁶⁶ Venezueli,⁶⁷ Norveškoj i Danskoj.⁶⁸

⁵⁸ Vl. Pappafava, *O pravnom postupanju sa tuđjinci*. — Povjestna prouka komparativnoga zakonarstva. Zagreb, 1884, 8°, str. 38. (Sveuč. k. Zgb, 151.518; Nauč. knj. Zadar, 33.649, Misc. C 9466).

⁵⁹ Sulla condizione civile degli stranieri. — Cenni storico-giuridici. Trst, 1882, tisk. G. Caprin, str. 25, v8°. (HAZd, Knjiž. M-1602).

⁶⁰ De la condition civile des étrangers. Essai historique et juridique. Mons, 1884, str. 22, v 8°. (HAZd, Knj., M-1599; JAZU, 10403; Sveuč. k. Zgb, 100.109).

⁶¹ Historische Notizen über die bürgerliche Rechtsstellung der Fremden. Beč, 1892, str. 40, 8°. (Sveuč. k. Zgb 106.891).

⁶² As condições civis dos estrangeiros. Ensaio historico e juridico. Porto, 1902, str. 38, 8°. (HAZd, Knj. M-1598).

⁶³ La condition des étrangers d'après la Constitution et les lois de la République Mexicaine. Zadar, 1893. Nakon tri godine ista je radnja prevedena na njemački jezik i tiskana u Zadru. Čim je radnja 1893. god. izišla reagira na primjedbe Emila Velascoa »Communication à la Société de Legislation comparée de France d'une note de M. Emile Velasco, sur la condition des étrangers d'après la Constitution et les lois de la Rep. Mexicaine.« Zadar 1893, t. Vitaliani, str. 14, v8°. (HAZd, Knj. M-1637).

⁶⁴ La condition civile des étrangers en Italie. Paris, 1895 (Sveuč. k. Zgb, 157 14). G. 1910. objavio je u Veroni radnju: Del principio fondamentale che regola in Italia, giusta il codice civile, il trattamento degli stranieri sotto l'aspetto del diritto privato. Str. 9, v 8°. (HAZd, Knj. M-1603).

⁶⁵ Sulla condizione civile degli stranieri in Olanda. Zadar 1896.

⁶⁶ Die rechtliche Stellung der Fremden in Brasilien. Berlin, 1897, 8°. (HAZd, Knj. M-1630).

⁶⁷ La situation juridique des étrangers au Vénézuéla. Bayonne, 1914, str. 8 v8°. (HAZd, Knj. M-1601).

⁶⁸ Il trattamento giuridico degli stranieri in Norvegia e Danimarca. Zürich, 1915, str. 26, 8°. (HAZd, Knj. M-1596; Sveuč. k. Zgb, 49.867).

Pappafava je smatrao da sva svoja istraživanja u vezi pojedinih zemalja o gornjoj temi objavi i na hrvatskom jeziku. Tako je postupio i s raspravom u vezi Italije. Na poziv za suradnju u beogradskom pravničkom časopisu »Pravnik« preveo je i poslao oveću radnju »*O građanskom položaju stranaca u Italiji*«, koja mu je objavljena u vremenu od 1892. do 1894. god. Osim toga izdan je posebni otisak te rasprave.⁶⁹ Slično je učinio i s raspravom u vezi Nizozemske, čiji prijevod je dao tiskati u Zadru. Naslov glasi: »*Položaj stranaca u Nizozemskoj. Istorijsko-juridička crta. Iz posle neštampnog djela odvjetnika D.ra Vladimira Pappafave* »*Sur la condition juridique des étrangers chez les différents peuples de tout le monde civilisé*«. Prevod G. Antića.«⁷⁰

Vladimir Pappafava spremio je veće djelo o pravnom položaju i odnosu prema strancima (doseljenicima) u raznim zemljama civiliziranog svijeta. Kod toga je komparativnom metodom došao do zanimljivih zaključaka istaknuvši kod svake zemlje povjesni razvoj ovog pitanja sve do suvremenih propisa. Takvo cjelovito djelo, nažalost, nije uspio izdati.

Uporedo je istraživao i obrađivao druge pravne teme. Kod tih radova uočavamo da je manje ulazio u načelno razmatranje pitanja, a više u pravno-povijesni razvoj vezan za pojedinu zemlju. Spomenut ćemo tako Portugal, Belgiju i Nizozemsku,⁷¹ Rusiju,⁷² Venezuelu,⁷³ Ekvador,⁷⁴ Mađarsku,⁷⁵ Austriju,⁷⁶ Crnu Goru,⁷⁷ Rumunjsku,⁷⁸ otoci Samoa,⁷⁹ i dr.

Iz tih rasprava može se upoznati tadanje upravno i pravosudno uređenje pojedinih zemalja, a kod nekih i određeno *specijalno pitanje*, kao

⁶⁹ O građanskom položaju stranaca u Italiji. Beograd, 1894, tisk. kraljevine Srbije, str. 128, v8°, ćirilicom. (HAZd, Knj. M-1605; JAZU, 62.853; Sveuč. k. Zgb, 27.018).

⁷⁰ Tiskano u Zadru 1896. u tiskari L. Woditzka, koji je označen kao izdavač. Br. str. 22, 4°. (HAZd, Knj. Mb-236; Sveuč. k. Zgb, II—187).

⁷¹ Die Arbeiterschützgesetzgebung in Portugal, Belgien und Niederlanden. Zadar, 1892, t. I. Woditzka, str. 15, v8°. (HAZd, Knj. M-1646).

⁷² Kurze Besprechung des russischen Gesetzes vom 12 juni 1890 über die örtlichen repräsentativ-körpeschaften der Provinzen und Districte. Innsbruck, 1894, t. Wagner, str. 15, 8°, got. (HAZd, Knj. M-1607). Das russische Gesetz, über die Verfassung der Städte vom 11 Juni 1892. Innsbruck, 1896, t. Wagner, str. 30, 8°, goticom. (HAZd, Knj. M-1615).

⁷³ Die Vereinigten Staaten von Venezuela. — Eine kurze Darstellung ihrer Verfassung. Innsbruck, 1897, knjižara Wagner, str. 21, 4°. (HAZd, Knj. Mb-258; JAZU, 24.451; Sveuč. k. Zgb, M-933).

⁷⁴ Étude sur l'organisation judiciaire dans la Republique de l'Équateur, et specialment sur les conditions de l'exercice de la profession d'avocat ed défenseur légal, Paris, 1900, str. 10, v8°. P. o. Bull. de la Société de legislation comparée, (HAZd, Knj. M-1627).

⁷⁵ Notice sur l'organisation du barreau Hongrois. Paris, 1900, str. 20, 8°. (HAZd, Knj. M-1625). P. o. Bull. de la Société de Legislation comparée.

⁷⁶ Der Streit und das Jus Novorum in Berufungsverfahren nach der oesterreichischen Civimprozessordnung. Innsbruck, tisk. Wagner, 1901, str. 53, v8°. (JAZU, 29.297).

⁷⁷ Rechts und Justizverhältnisse, und das Urkund und Beurkundungswesen in Montenegro. Beč, 1910, tisk. C. Framme, str. 19, 8°, goticom. (HAZd, Knj. M-1620).

⁷⁸ Justiz und Urkundverhältnisse in Rumänien. Beč, 1911, tisk. C. Fromme, str. 30, v8°, got. (HAZd, Knj. M-1642; JAZU, 27.849).

⁷⁹ De la constitution politique et du Statut juridique des iles de Samoa. Pa-

npr. radno zakonodavstvo,⁸⁰ odvjetništvo⁸¹ ili bilježništvo, kako ćemo kasnije vidjeti; ili pak teme o autorskom pravu iz književnosti i umjetnosti, te o tisku uopće.⁸² Osim toga za svoje doba neobično je rano uočio važnost zrakoplovstva, ali i pravnih pitanja i odnosa koji se s tim u vezi pojavljuju, napose u međunarodnom prometu, što sve spada u jednu od najmlađih pravnih skupina — zračno pravo.

God. 1910. prisustvuje s referatom na prvom međunarodno-pravnom kongresu o zračnom prometu, prethodno dobro upoznavši što se o tome do tada pisalo. Referat je kasnije tiskom objavio.⁸³ Do 1926. god. napisao je i publicirao sedam radnji iz zračnog prava, te radove o nekim pojedincima,⁸⁴ napose o onima iz prošlosti.

ris, 1913, str. 12, v8°. P. o. Bull. de la Société de Legislation comparée. (HAZd, Knj. M-1639).

⁸⁰ Radno zakonodavstvo u Portugalu, Belgiji i u Nizozemskoj obrađuje u radnji označenoj u bilj. 71.

⁸¹ Die Advokatur in der Türkei. Innsbruck, knjižara Wagner, 1908, str. V + 40. 4°. (HAZd, Knj. Mb-259; Sveuč. k. Zgb, 43.504).

⁸² Étude sur la protection législative accordée aux droits des auteurs sur les oeuvres artistiques et littéraires. Paris, 1883, izd. knjižare C. F. Pichon, str. 36. v8°. P. o. iz Bull. de la Société de législation comparée. (HAZd, Snj. M-1645; Sveuč. k. Zgb, 54200).

Intorno al carattere giuridico e alle vicende storiche del diritto di proprietà sulle opere di letteratura e d'arte. — Studio. Zadar, 1883, tisk. »Nar. lista«, str. 71, 8°. (HAZd, Knj. M-1610).

De la consécration par les lois positives du droit de propriété littéraire. Grenoble, 1885, str. 23, v8°. (HAZd, Knj. H-1640).

Ueber den juristischen Charakter und idie historische Entwicklung des Urheberrechtes an Werken der Litteratur und Kunst. Pola, 1885, 8°. (Sveuč. k. Zgb, 104579).

Préhled poruznich systemech práva tiskoreho v zákonodarstvi novějšinu. Prag, 1885, str. 43, 8°. (HAZd, Knj. M-1616).

A propos Du Caractère juridique et des Vicissitudes historiques du Droit de Propriété sur les oeuvres de littérature et d'art. Grenoble, 1886, str. 133, 8°. Preveden o s talijanskog. (HAZd, Knj. M-452c).

Der Schutz des geistigen Eigentums in Norwegen. Das Gesetz vom 4 Juli 1893 über die Rechte der Autoren und Künstler. Berlin 1893, str. 10, 8°. (HAZd, Knj. M-1621). O pravima autora i umjetnika na njihovo djelo.

Le principali legislazioni europee sulla stampa. — Studio, Zadar, 1885, tisk. S. Antale, str. 51, 4°. P. o. (Sveuč. k. Zgb, II — 16.147). Ova je radnja prevedena i tiskana na njemački 1906. god.

Die moderne Pressgesetzgebung insbesondere der österreichische Pressreformatorf. Zadar — Leipzig, 1906, str. 286, v8°, got. (HAZd, Knj. 410d; Sveuč. k. Zgb, 109.722).

⁸³ Giurisdizione e rito. Sunto di relazione al I°. Congresso giuridico internazionale per il regolamento della locomozione aerea. Verona, 1910, str. 8, v8°. (HAZd, Knj. M-1644). Ova je radnja naredne godine prevedena na portugalski i španjolski.

⁸⁴ Das Zusammenwirken der Kulturstaaten zum Zwecke einer Vereinheitlichung des Luftschiffartsrechtes. Berlin-Innsbruck, 1913, str. 32, v8°. (NBZd, 41.540)

Treba se sjetiti da su nekolicina pravnika u svijetu preko prvih međunarodnih kongresa o zračnom pravu i pisanjem rasprava ne samo doprinijeli donošenju Pariške konvencije 1919. god., nego i razradili pojedinosti o pravima i odnosima, koji su tražili pravno-znanstvene intervencije i objašnjenja, jer se zračni promet, kao moderni vid prometa, naglo razvijao širom svijeta. Tom poslu pridonio je i naš V. Pappafava svojim raspravama, prevedenim na strane jezike i vrlo povoljno recenziranim u raznim pravničkim, stranim i domaćim, časopisima.⁸⁵ Njegovo izlaganje ove nove i aktualne teme posebno je zanimalo bilježničke krugove u svijetu, jer se osvrnuo i na notarijalni interes, pa su njihovi listovi opširno referirali s pažnjom i pohvalom.⁸⁶ Već je 1901. god. Pappafava nače »zračno« pitanje u vezi bilježništva, kad je pisao o prostornom ograničenju bilježničkog djelovanja na zemlji, vodi i u zračnom prostoru.⁸⁷

Pappafava se godinu dana pred smrt dospio osvrnuti i na još jedno vrlo važno pitanje: o načelima legitimnosti zračnog ratovanja.⁸⁸ Tom je radnjom završena obrada njegovih specijalnih pravnih tema, a i sa znanstvenim radom, nažalost, uopće.

*

Iz rasprava koje se odnose na Pappafavinu užu domovinu, Dalmatinsku Hrvatsku, upada nam u oči naglašeni interes za *kmetsko odnosno kolonatsko pitanje* uopće, te kako se ono razvilo i održalo u toj pokrajini.

Misc. C 10.013). I dvije godine ranije o tome je pisao i radnju objavio u Berlinu na njemačkom jeziku.

Ricerche bibliografiche sull'aviazione. Firenze, 1920.

Un précurseur — La vol de Simon le Magacien. Paris, 1924.

Un précurseur — L'aéronaute comte Francesco Zambeccari. — Notice biographique. Paris, 1924, str. 26, 8°.

Le vol de Jean-Baptiste Dante, le Perugien. Paris, 1924, str. 12, v8°. (HAZd, Knj. M-1641).

La théorie générale des ondes et la liberté de l'éther. Paris, 1925.

De la distinction entre combattants et non combattants et du principe de la légitimité de la guerre aérienne. Agen, 1926.

⁸⁵ Revista de los Tribunales, XXXVII/1912, sv. 46, br. 22; Mitteilungen der Vereinigung der oesterreichischen Richter, VI/1913, br. 14; Revue juridique internationale de la radioélectricité, I/1921; Il Corriere aeronautico italiano, servizi dell'aria, 1927. I dr.

⁸⁶ Npr. Il Notariato italiano, XXXV/1911; Zeitschrift für notariat, 1910, br. 29; Annaes do notariado português, XXXIV/1910, br. 14; Gaceta del notariado, LIX/1910, br. 25; i dr.

⁸⁷ Über die räumliche Umgrenzung des notariellen Wirkungskreises und zwar auf dem festen Lande, dem Wasser und im Luftraum. Das Notariat und internationales Recht betreffende Tragen... Innsbruck, tisk. Wagner, 1901, str. 114, v8°. (JAZU, 29.226; Sveuč. k. Zgb, 27.021).

⁸⁸ De la distinction entre combattants et non combattants et du principe de la légitimité de la guerre aérienne. Agen, 1926, str. 8, v8°. (HAZd, Knj. M-1643).

Očito u vezi s tim prethodilo je njegovo istraživanje zemljišno-knjižnog stanja u Dalmaciji, a to znači posebno zanimanje za osnivanje i održavanje zemljišnih knjiga, te utvrđenje općina gdje ih nema.⁸⁹ Rezultat je rasprava »*Studio su i registri fondiari in Dalmazia*«, koju je objavio 1883. god. Iste je godine prevedena na francuski jezik.⁹⁰

Nakon ovog uvodnog izlaganja o zemljišno-knjižnom stanju u krunovini, Vladimir Pappafava pristupa izradi veće povijesne rasprave o razvoju kmetstva uopće, a posebno u Dalmaciji, uključivo i nekadanju Dubrovačku Republiku. Radnju objavljuje prvo na francuskom, a potom 1886. god. na hrvatskom jeziku u zagrebačkom »Mjesečniku«. U pišćevoj nakladi iste je godine u Zagrebu objavljen pretisak te rasprave.⁹¹

Uz terminološku pomoć. A Šimonića rasprava obasiže 53 tiskane stranice i nosi hrvatski naslov »*O kmetstvu s osobitim obzirom na Dalmaciju. O kmetских i težačkih odnošajih u području bivše Dubrovačke republike.*«

Radi važnosti teme pisac je želio da se s njom upozna i strana znanstvena javnost, pa je objavljena na francuskom,⁹² talijanskom⁹³ i na njemačkom jeziku.⁹⁴

Ovu raspravu V. Pappafava ponovno objavljuje 1895. god. u svojoj omašnoj knjizi »*Bilježnički obraznik sa izjašnjenjima povjestnim, bibliografskim i pravničkim*«, kao teoretsko-informativni prilog na str. 425—505 uz obrazac br. LIX., koji se odnosi na »diono kmetstvo« i sadrži tekst pogodbe o uspostavi kolonatskog odnosa, kako ga može sačiniti javni bilježnik.⁹⁵

U početku rasprave o kmetstvu Pappafava piše: »Od najstarijeg doba rekao bih od postanka poljodjelstva, kmetstvo je bilo jedan od raznih načina, da se zemljišno vlasništvo ukoristi: to odnošaj, koji sdrživ i privezav netežaka zemlje vlasnika sa nevlastnikom težakom njenim u slobodnoj i ugovorenoj, pravednoj i pravličnoj diobi plodina i ljetine, postaje strankam jednako koristan, donosi im uzajamna probitka, a pomaže i obćenitom blagostanju.

⁸⁹ VI. Pappafava je mogao pred nekoliko godina proučiti raspravu dr. Ignjata Bakotića »*Nekoje opaske na predlog zakona za osnivanje zemljišnih knjiga u Dalmaciji*«. Pravo, V/1877, sv. 57, str. 265—280.

⁹⁰ Etude sur les registres fonciers en Dalmatie. Torino, 1883, str. 12, v8° (HAZd, Knj. M-1628; Sveuč. k. Zgb, 15.715).

⁹¹ Na brošuri je označeno da je »Preveo s franceskoga Antun Šimonić« *Dionička tisk.*, str. 53, v8°. (HAZd, Knj. M-1617; Sveuč. k. Zgb, 155.575).

⁹² Étude sur le colonage partiaire particulièrement en Dalmatie et sur les rapports du colonage et du contadinat dans le territoire de l'ancienne république de Raguse. Paris, 1885, str. 62, v8°. To je »*extrait*« iz Bulletin de la Société de législations comparée, 1885, br. 6. (HAZd, Knj. 325e; Sveuč. k. Zgb, 108.182).

⁹³ Sulla mezzadria nell'economia rurale specialmente in Dalmazia e sui rapporti di colonato e contadinato nel territorio dell'antica repubblica di Ragusa. Zadar, 1885.

⁹⁴ Studie über den Theilbau in der Landwirthschaft besonders in Dalmatien, sowie über die Erträge in dem Gebiete der ehemaligen Republik Ragusa. Innsbruck, 1894, Sveuč. tisk. Wagner, str. 103, 8°, got. (HAZd, Knj. H-1614 i Ma-1749; Sveuč. 108.810).

⁹⁵ Obrazac je na str. 53—57 c. Pappafavine knjige.

Kmetstvo spaja glavnicu sa radom, koji se opire najstrašnijemu ljudskom biću, siromaštvu; dieli taj rad, koji stvara tolikih obrtničkih čudesa; i sa čudorednog je gledišta nepobitno uharno.⁹⁶

Dalje izlaže stavove buržoaskog političkog ekonomiste Claudea Frédéric Bastiata. Njegovo je vodeće djelo o ekonomskoj harmoniji, koje je kod nas prevedeno i izdano 1912. pod naslovom »Blagoglasnost u narodnom gospodarstvu«. Pappafava potom prelazi na izlaganje povijesnog razvoja kmetstva počam od Indijaca, Asiraca, Židova, Grka i ostalih starih naroda do, opširnije, Rimljana. Pisac zatim izlaže stanje u feudalnoj srednjovjekovnoj Francuskoj, Italiji, Njemačkoj, Engleskoj i Španjolskoj. Prelazi na novije doba, XIX. stoljeće, koje je svakako najzanimljivije za bilježnike. Opširnije izlaže propise Općeg građanskog zakonika Italije iz 1865. god. koji se odnose na kmetstvo. Njemu je kmet isto što i kolon. Iznosi stanje u drugim evropskim zemljama. Za Austriju ističe da se, osim u Dalmaciji, »kmetstvo sreta navlastito i u Trientu, u Gorici i u Istri.«⁹⁷

Za Istru i Kvarnerske otoke Pappafava piše: »U Istri vlasnik daje zemlju, a kadšto i usjev i gnjoj, pak jesu li zemlje plodnije, prima polovinu plodina, a od slabijih jednu do dvie petine. Izuzev kvarnerske otoke, kmetka se sveza u Istri podvrgla zemljištnomu razteretu; a to, po našem skromnom mnienju, ne posve osnovano, pošto je kmetstvo i ondje bilo uvijek u bivstvu društveni odnošaj, ustanovljen § 1103 austr. gr. zak., § 23 car. patenta od 17 lipnja 1837 do odpovjedih, i napokon § 33 car. naredbe od 16 studenoga 1858.«⁹⁸

Nakon informiranja o kmetstvu u Mađarskoj navodi, da je ono »često u Banatu i u Slavoniji pomješano s najmom, a težak navadno daje vlasniku dio proizvoda, koji se mienja izmedju sedmine i devetine, i mali iznosak u novcu.«⁹⁹

Ukazuje i na propise iz XIX. st. u Turskoj. U Bosni i Hercegovini koju je Austro-Ugarska »zapremila po zaključku berlinskog kongresa g. 1878«, opće stanje glede kmetstva je »u bitnosti jednaka onomu, što ćemo vidjeti u Dalmaciji, ali obuhvatnija i u nuzgrednostih različnija.«¹⁰⁰

Osnovne podatke o podavanju daje za Egipat, Tunis, Alžir, Maroko, Japan, Kinu, Perziju, SAD, Brazil i Urugvaj, time da se oširnije ustavlja na kolonatu u Dalmaciji,¹⁰¹ a odvojeno piše povijesni razvoj »o kmetstvu i težaštvu u području bivše republike dubrovačke.«¹⁰²

Pišući o razvoju kmetstva (kolonata) u Dalmaciji uvodno opširno

⁹⁶ VI. Pappafava, Bilježnički obraznik..., Zadar, 1895, str. 425. (JAZU, 80.701; Sveuč. k. Zgb, 155.974).

⁹⁷ Ibid., 454.

⁹⁸ Ib. 455.

⁹⁹ Idem.

¹⁰⁰ Id.

¹⁰¹ Ib., 458—477.

¹⁰² Ib., 478—505.

koristi pisanje B. Petranovića¹⁰³ o kmetstvu po srpskom običajnom pravu s osvrtnom na Dušanov zakonik i statutarne propise dalmatinskih gradova. Razumljivo, sve to nakon prestanka ropstva.

Narodna preporodna previranja, kontakti sa zbivanjima kod zapadno-evropskih naroda, utjecali su na razne promjene u Dalmaciji, pa tako i na promjenu kolonatskih odnosa.

V. Pappafava piše: »Kmetška se sveza na taj način razširila po cijeloj Dalmaciji, izuzev, uz njeke iznimke, kotare Imotski, Vrlički i Kninski, a statuti obćina Zadar, Rab, Pag, Šibenik, Trogir, Brač, Spljet, Poljica, Hvar i Korčula nadjoše do skoro, da ove nove odnošaje potvrde, navlastito što se tiče vinograda, koji trajniji temelj ovakvim pogodbam podavaju. Kotorski i budvanski statuti neimaju ni slova o kmetstvu. Gdje nije bilo statuta, kao što u Ninu, Obrovcu, Kninu, Drnišu, Vrlici, Skradinu, Sinju, Imotskom, Neretvi i Makarskoj, mljetački bi zakoni doskočili.

Kmetške se sveze osnivahu na pismenim pogodbam, skrojenim po jednoj te istoj obraznici, ali bijaše i prosto ustmenih. U krieposti takovih pogodba vlastnici bi davali zemlje drugim uz uvjet, da ih obraduju i da vlastnicim, bud uz njihovu, bud bez njihove pomoći, davaju jedan dio plodova, ustanovljen polovinom, trećinom, četvrtinom itd. do desetine, prema tome kako je obradjivanje bilo, teže ili laglje.

Bijaše načelom, da kad naročiti zakon nebi što u pojedinim slučajevima odredio, imadu se uzimati u obzir običaji, koji se sabirahu i u pravničku praksu prenašahu predajom i izpadahu iz presudjenih sgodjaja, te se s toga nazivahu *consuetudines approbatae*; a gdje ovih nebi bilo, ča se prirodni zakon uzme u obzir.«¹⁰⁴... Kmeti u pomenutim statutim nazivani su *laboratores*, ili *laboratores ad medietatem, ad tertiarum*, itd. Koji im davahu zemlje na obrađivanje, zovu se *possessores, patroni, domini terrae*, što znači, da kmeti s toga nesticahu niti vlasništva, niti posjeda obradjivanih zemalja.«¹⁰⁵

Nastavlja ukazivati na pojedine propise iz gradskih statuta, koji se tiču kolona a posebno skreće pažnju na propise Grimanijeva tzv. poljodjelskog zakona iz 1755. god.

Devetnaesto stoljeće u Dalmaciji autor započinje prikazivanjem Napoleonovih propisa. No, u drugoj austrijskoj vladavini uvodi se 1. siječnja 1816. god. za Dalmaciju austrijski opći građanski zakonik. Pappafava pruža pobliže podatke o odredbama toga zakonika koji se tiču kmetstva (*kolanata*).¹⁰⁶ Sve je to naravno, morao poznavati bilježnik, koji sudjeluje u sklapanju pogodbi između vlasnika zemlje i kmeta (*kolona*).

¹⁰³ Božidar Petranović, O kmetstvu po srpskom uobičajnom pravu, po ustanovama Dušanova zakonika i po statutima dalmatinskih gradova. Rad, JAZU, 1875, knj. XXX, 60—74, čir.

¹⁰⁴ Vl. Pappafava, o. c. 468.

¹⁰⁵ Ib. 469.

¹⁰⁶ Ib., 474—477.

Pappafavina izlaganja i u ovoj raspravi, uključivo prikaz koji se odnosi na bivšu Dubrovačku republiku, tipičan su oblik: kroz povijesni razvoj dovodi do suvremenih propisa, koji se tako mogu dobro shvatiti i razumjeti. Njegov stav prema društvenom teretu i negativnosti što predstavlja kmetstvo (kolonat), kao tipičnu eksploataciju tuđeg rada, nije napredan, nego je u duhu buržoaske i reakcionarne sredine, u kojoj živi i u kojoj nastaju suvremena djela koja su podloga njegova stava. Stoga kmetstvo hvali, pa tako i onaj oblik što čini kolonat. U bilješkama poziva se na znanstvenu literaturu ali u kojoj nema onih koje danas ocijenjujemo kao tadanje napredne pisce.¹⁰⁷

Pappafavi su bitni faktografski podaci o određenom pitanju, koje je potrebno znati zbog razumijevanja suvremenih pravnih i vladajućih klasnih propisa i odnosa na osnovu kojih će javni bilježnik razviti svoju djelatnost.

I u problematici kolonata razmatra neke slučajeve iz prakse. Tako primjerice pitanje, da li kolonu pripada pravo naknade troškova koje je imao za čišćenje određenog zemljišta, ako nije imao u vezi toga odgovarajućeg ugovora. O tom je pitanju objavio radnju na njemačkom jeziku.¹⁰⁸

Ovoj skupini Pappafavinih raspravâ dodajmo tri rasprave: Radnju iz 1885. god. o tamnicama u Zadru,¹⁰⁹ zatim 1890. god. etnološku temu o svadbenim običajima kod dalmatinskih Vlaha,¹¹⁰ dok je 1914. god. u za-

¹⁰⁷ U »Predgovoru« knjige »Bilježnički obraznik...«, Zadar, 1895. G. Antić i A. Šimonić pišu između ostaloga na str. VI: »... dodali smo teoretičko objašnjenje. što ga Dr. Pappafava daje o obrascu LIX, ... a koje se odnosi na divno kmetstvo. ustanovi, koja je začeta još u kolijevci poljodjelstva, te koja je, kao što veli Sismondi, prebrodivši stoljeća, u velike doprinela da se poboljša stanje poljskijeh radnika; ustanovi, čije uzdržanje preporučuju najčuveniji ratarski vještaci, po izbor ekonomisti i na glasu državni, nastojeći da joj klicu zametnu i u krajevima gdje se za nju skoro i ne zna, obzirom na goleme blagodati kojima se je od nje nadati u pogledu ekonomičkom i moralno socijalnom«.

I ova se, dakle, dvojica oduševljavaju kmetstvom, koje je za njih »divno«.

¹⁰⁸ Ein Fall aus der Praxis zur Belenchtung verschiedener des Colonen verhältniss betreffender Fragen, insbesondere derjenigen, ob bei Lösung dieses Gesellschaftsverhältnisses dem Colonen in Ermanglung eines entsprechenden Vertrages des Recht auf Erstattung der mit Reinigung des bebauten Bodens verbundenen Kosten zustehe. Berlin, 1900, O. Holten, str. 35, 8°. (HAZd, Knj. M-1619; Sveuč. k. Zgb, 27.023).

¹⁰⁹ Notizie sulla prigione della città di Zara capitale della Dalmazia. 1885. god. — Prevedena je na francuski i tiskana iste godine: »Notice sur la prison de la ville de Zara, capitale de la Dalmatie«. Paris, 1885, str. 3. v8°. P. o. iz Bulletin de la Société générale des prisons, 1885, br. 6 za lipanj. (HAZd, Knj. M-1632).

¹¹⁰ Sulle ceremonie nuziali fra i Morlacchi della Dalmazia. 189. — Prevedena je na španjolski pod naslovom »Las ceremonias y fiestas nupciales entre los Morlacos de la Dalmacia«. Madrid, 1890, str. v8°. P. o. iz Gaceta del notariado, 1890. (HAZd, Knj. M-1633). — I na njemački: »Hochzeitsgebräuche bei den Morlaken Dalmatiens«, Zadar, 1896, str. 8, v8°. (HAZd, Knj. M-445), te na francuski: »Etude sur les cérémonies nuptiales chez les Morlaques de la Dalmatie«, Zadar, 1891, str. 8, v8°. (HAZd, Knj. M-400). U god. 1902. ponovljeno je izdanje ove brošure u Parisu, kao p. o. iz »Bull. de la Société de Legislation comparée«. (HAZd, Knj. Ma-99).

grebačkom »Mjesečniku« izložio razmatranja iz prakse, u vezi sa zakonom od 16. ožujka 1884.¹¹¹

Napominjemo, da je Pappafava osim u pitanju položaja stranaca u nekoj zemlji, pokazao u više navrata znanstveni interes za međunarodno privatno pravo uopće, te se kod toga, dosljedan svojoj metodi obradbe, uputio na pravno-povijesnu razradu ove teme.¹¹²

V.

Za *bilježništvo* imao je poseban interes, jer ga je mogao dobro upoznati iz prakse oca i brata, dakle u kući. Očito da ga je u studentsko doba otac Dinko upozorio na važnost upoznavanja ili izrade bibliografije na određenu temu, jer je i sam to praksom potvrdio napisavši jednu bibliografiju.¹¹³ Vladimir je u Beču naročito skupljao bibliografske podatke o bilježništvu. Za početak, čini se, da je inicijativa za sređivanje podataka i objavljivanje potekla iz inozemstva. Konkretno iz Španjolske. U Madridu je tamošnja Bilježnička akademija raspisala natječaj za izradu bibliografije o notarijatu.¹¹⁴ To je Vladimir Pappafava i izradio, ali baš taj bibliografski je rad provocirao kod njega veliki interes za šire istraživanje i upoznavanje razvoja bilježništva ne samo kod nas, odnosno u austrijskoj monarhiji, nego i u ostalom kulturnom i pravno razvijenom svijetu.

Pappafavin rad na objavljivanju notarijalnih tema protegao se kroz četrdesetišest godina, od 1880 do 1926. god. tj. do pred njegovu smrt. Autor je isticao da je to vršio u spomen na svog oca Dinka, istaknutog zadarskog javnog bilježnika.

S publiciranjem rasprava iz druge skupine tj. onih koje se odnose na bilježničko pravo, Vladimir Pappafava također je započeo u pravničkom časopisu »Pravo«.

Prva mu se radnja odnosi na podatke o bilježništvu u Španjolskoj i Engleskoj,¹¹⁵ a potom slijedi veća rasprava o izvršnosti bilježničkih

¹¹¹ Povodom praktičnoga slučaja. Za ilustraciju paragrafa 5 i 6 Zakona 16. marča 1884, br. 36, Mjesečnik, XL/1914, br. 1. Izišlo i kao separat na 14. str. 8°. (NBZd, 51.155, Misc. C 12.515).

¹¹² Il Diritto Internazionale Privato. Delineazioni Storico-Giuridiche del... Zadar, 1884, tisk. Šp. Artale, str. 58, 4°. (HAZd, Knj. 309 f). Iste godine na francuskom jeziku: Des vicissitudes du droit international privé. Dans l'histoire de l'humanité. Grenoble, str. 48, v8°. (HAZd, Knj. M-1634). Na poljskom: Przejścia międzynarodowego prawa prywatnego w dziejach ludzkości. Lavov, 1877, str. 75 8°. (HAZd, Knj. M-1609). Opet na talijanskom jeziku prošireno: Evoluzione storia del Diritto Internazionale Privato. Milano-Torino-Roma, izd. Bocca, 1914, str. 109, v8°, (HAZd, Knj. 374e, 439d).

¹¹³ To je spomenuta »Bibliografica sericola«.

¹¹⁴ R. Agresti, o. c. 14.

¹¹⁵ Nješto o bilježništvu u Španjskoj i Engleskoj. Pravo, VIII/1880, br. 87, 69—74.

akata,¹¹⁶ koju iste godine, 1880., izdaje kao knjigu.¹¹⁷ Tako mu je ovo prva knjiga iz bilježništva, tiskana na hrvatskom jeziku u Splitu, gdje tada izlazi »Pravo«.

Nastavlja sa suradnjom u tom časopisu, gdje iste godine objavljuje više radnja, pa tako i o bilježništvu u Rusiji (nastava iz te struke).¹¹⁸ To ga je ponukalo da naredne godine opširnije obradi pitanje bilježničke nastave uopće.¹¹⁹ Bilježništvo je vrst pravne specijalizacije, koju se može u nekim zemljama postići putem posebne nastave.

Iste godine piše o katalonskoj bilježničkoj komori,¹²⁰ o notarijatu na briselskom području¹²¹ i konačno o bilježničkoj akademiji u Italiji, koja bi se posebno bavila i pravnim propisima vezanim za tu struku.¹²² Naredne godine informira o badenskom notarijatu¹²³ i s pažnjom izrađuje recenziju knjige J. Guttarola o bilježničkim arhivima u Italiji.¹²⁴

U 1880. i 1881. god. surađuje u časopisu »Il Notariato Italiano« s s prijevodima odlomaka svojih radnja koje je napisao za »Pravo«.

Uskoro, 1882. god., dolazi i do objavljivanja prve hrvatske knjige iz bilježništva, koja je tiskana u inozemstvu i to u Innsbrucku. Naslov je »O bilježničkoj ustanovi. Povijestne crtice«.¹²⁵ Tome je djelomično 1880. god. prethodila knjiga izdana u Zadru¹²⁶ na talijanskom, ali Pappafava u svojoj bibliografiji radova iz tog doba, to ne spominje, niti vezuje.

Knjiga »O bilježničkoj ustanovi« prevedena je i tiskana na šest stranih jezika: francuski (1884),¹²⁷ španjolski (1884),¹²⁸ njemački (1884),¹²⁹

¹¹⁶ O ovršenosti bilježničkih spisa. Pravo, VIII/1880, br. 89, 129—147.

¹¹⁷ O ovršenosti bilježničkih spisa. Split, 1880, tisk. Ivan Krstitelj Soregotti, str. 23, v8°. (HAZd, Knj. M-1572; JAZU, 80.921; Sveuč. k. Zgb, 155.654). Radnja je izišla i na talijanskom jeziku: »Studio sull'esecuzione degli atti notarili secondo la legislazione austriaca.« Prevedena je i na njemački (Über die Vollstreckbarkeit der notariellen Acte«, Beč 1885.), te nakon četiri godine i na francuskom (»Étude sur l'exécution des actes notariés d'après la législation autrichienne«, Paris, 1889, str. 20, v8°. (HAZd, Knj. M-1589).

¹¹⁸ Nješto o ruskoj bilježničkoj nastavi. Pravo, VIII/1880, br. 93, 265—268.

¹¹⁹ O izvoru i sgodah bilježničke nastave. Pravo, IX/1881, br. 99, 65—79.

¹²⁰ Katalonjska bilježnička sborna kuća. Pravo, IX/1881, br. 100, 102—106.

¹²¹ Bilježništvo u Bruseljskom sriezu. Pravo, IX/1881, br. 101, 132—137.

¹²² Ob osnovi talijanskoj akademičkoj zadrugi za bilježničko zakonotvorstvo. Pravo, IX/1881, br. 104, 225—230.

¹²³ Crtice o Badenskom bilježništvu. Pravo, X/1882, br. 106, 296—297.

¹²⁴ Ocjena knjige D.ra Josipa Guttarola: »Gli archivi notarili in Italia«. Pravo, X/1882, br. 109, 346—351.

¹²⁵ Godina izdanja 1882., tiskana nakladom Akademije knjižare Wagner, str. 13, 8°. Pretiskano iz »Prava«, X/1882. (HAZd, Knj. 700-b; Sveuč. k. Zgb, 153.290). Nakon dvije godine izišlo je drugo izdanje. (Sveuč. k. Zgb, 155.330).

¹²⁶ Delle opere che illustrano il notariato. Zadar, 1880, str. 360, 8°. (HAZd, Knj. 200c; JAZU, 7108). O toj knjizi kasnije. — Spomenimo da je u nakladi Akad. knjižare Wagner u Innsbrucku 1883. izišla Pappafavina knjiga »Letteratura notarile d'ogni secolo e paese, con cenni storici«.

¹²⁷ Notice historique sur le Notariat pour servir de complément à l'étude publiée sous ce titre. Paris-Grenoble, 1884.

¹²⁸ Noticia historica sobre el Notariado des de los tempos más remotos hasta nuestros días. Pola, Lisabon, Siviglia, 1884. (Sveuč. k. Zgb, 100.412).

¹²⁹ Kurze Geschichte des Notariates von den frühesten Zeiten an bis auf unsere Tage. Beč, 1884.

poljski (1884),¹³⁰ nizozemski (1884),¹³¹ i portugalski (1894).¹³²

Osim dosadanjih Pappafavinih informativnih i povjesno-znanstvenih radnja o bilježništvu, god. 1883. napisao je na talijanskom omašni priručnik za bilježničke potrebe prema pozitivnim austrijskim propisima.¹³³ Terenske prilike u Austriji zahtijevale su izdanje takvog priručnika i na njemačkom jeziku, što je autor i učinio 1891. god.¹³⁴ Ovo je djelo bilo vrlo korisno austrijskim bilježnicima, jer je u prvom redu zadovoljilo praktične, a potom i znanstvene potrebe. Autoru je i ovom prilikom bila želja da podstrekne i kod drugih pravnika znanstveni rad.¹³⁵

Međutim, ovo je sve uticalo da se Pappafava odlučio u dogovoru s našim pravnicima, napose bilježnicima, da izda u jednoj knjizi na hrvatskom jeziku sve što je potrebno znati o bilježništvu, te pružiti odgovarajuće obrasce. Ovo je smatrao svojim velikim doprinosom u borbi za uvođenje narodnog jezika u sve pravne strukture, pa tako i u bilježništvo. Bez obzira na propise o tzv. jezičnom pitanju u Dalmaciji koji su polagano i teško donášani, potrebno je bilo u jednoj struci, kao što je bilježništvo, dati solidnu terminološku i formularsku obradu i pomoć.

Pappafava je uspio svoju namjeru ostvariti u 1895. god. izdanjem dviju većih knjiga na hrvatskom jeziku iz oblasti bilježništva, tiskom i nakladom uglednog zadarskog tiskara i nakladnika Lava Woditzke.¹³⁶

¹³⁰ Szkic dziejowy notaryatu od czasów najdawniejszych az do dni naszych. Varšava, 1884.

¹³¹ Jets over het notariaat. Amsterdam, 1884.

¹³² Noticia historica acerca do notariado. Porto 1894.

¹³³ Manuale illustrativo dell'ordinamento notarile austriaco. Innsbruck, 1883, nakl. Akad. knjižare Wagner, str. IX + 844 + 2 nep., 8°. Po broju stranica to je Pappafavina najveća knjiga. (NBZd, 10.009, 13. II. I.).

¹³⁴ Handbuch des oesterreichischen Notariates, Zadar, 1891.

¹³⁵ G. Antić i A. Šimonić, Predgovor. Pappafavina knjiga »Bilježnički obraznik...«, Zadar, 1895, str. IV. — Ističu da se Pappafava, unatoč tome što nije bilježnik već odvjetnik, posvetio istraživanju bilježništva, te mu »u žarkoj ljubavi prema ovoj struci malo tko ravan...« Nastavljaju dalje »Znanjem, što ga je na taj način stekao, poslužio se D.r Pappafava da sastavi djelo o uredbi austrijskog bilježništva (Manuale illustrativo dell'ordinamento notarile austriaco, op. p.) kojemu je protumačio odredbe na podlozi istorije, zakonodavstva i prakse. To je djelo imalo i ima poglavito u vidu, da podstakne u austrijskim bilježnicima želju za naukom, ljubav prema svojim dužnostima, nagon za dobrijem djelima, ...« — Ova je knjiga za bilježništvo kapitalno djelo. Antić i Šimonić zbog omašnosti knjige nisu mogli izvršiti namjeru da ga u cijelosti prevedu odnosno prirede za tisak. Preveli su samo bilježničke obrasce. O tome na istome mjestu navode: »... ograničili smo se na onaj dio istoga, koji je sa praktičnog pogleda najvažniji, a to su vam bilježnički obrasci. Imajući na umu da je vršenje bilježništva, po svojoj prirodi, do krajnosti i do sitničarstva praktičan posao, uvjereni smo da je veoma koristno pružiti vještijima niz obrazaca (uzoraka), koji bi kadri bili, ako ništa, da ih brzo podsjetu na one formule i na one obrede, koje često puta, u hitnji, mogu biti zaboravljene; ...« (str. IV—V).

¹³⁶ Odvažno je preuzimati 1895. god. izdavanje odnosno nakladu većih knjiga kao što je »Povjestne crtice...« i napose »Bilježnički obraznik...« Distribucija knjiga je očito bila organizirana uz pomoć autora i njegovih prijatelja. Pretplata se u to doba već obilno koristila.

Pažljivim ispitivanjem utvrdili smo, da ove knjige imadu značajni redosljed.

Pappafava je evidentno želio u jednoj knjizi dati ne samo osnovne povijesne podatke o bilježništvu, nego i pružiti bibliografiju radova o notarijatu iz cijeloga svijeta i tako doprinijeti budućem znanstvenom radu na ovom polju, što je inače i svrha svake bibliografije. Osim toga ujedno je pokazao koliki je znanstveni interes za bilježništvo uopće.

Zbog toga je napisao na hrvatskom jeziku knjigu pod naslovom »*Povjestne crtice i bibliografija o bilježništvu*« Prouka Odvjetnika D.ra Vladimira Pappafave člana »Société de Legislation comparée« u Parizu.¹³⁷

Od str. 3 do 14 nalazimo povijesna izlaganja razvoja bilježništva, a od str. 17 do 192 je bilježnička bibliografija pod naslovom »Notarijalna Bibliografija«. Bibliografija pokazuje veliki trud uložen na njenu izradu. Obzirom na današnje bibliografske principe, ona bi morala proći opravdanu kritiku, koja bi je više svrstala u red jednog solidnog spiska radova o bilježništvu. No treba se sjetiti da su koncem prošlog stoljeća bibliografije pisale onako kako je to učinio 1895. god. (i ranije) Vladimir Pappafava ili pak Ivan Kukuljević Sakcinski u svojoj »Bibliografija Hrvatska«, 1860.¹³⁸

Putem opširne bibliografske obrade Pappafava među prvima kod nas ukazuje na potrebu znanstvenog rada kome početak ima biti bibliografsko poznavanje određene struke. Njegova bibliografija spada među tadanje prve naše stručne bibliografije. U Enciklopediji Jugoslavije, I. izd. nije spomenuta, niti u člancima o bibliografiji, ni o pravnoj znanosti.

Autoru je bilo stalo da se bibliografija upozna i kod drugih naroda. Priredio je i dao tiskati u Zadru, kod tiskara L. Woditzke, više izdanja.¹³⁹

U bibliografiji iznio je podatke radova o bilježništvu koji su objavljeni od inkunabulskog doba, 1478, 1480, 1483, 1490, 1497. i 1500. god., do 1890. god. Izabrao je i 21 svoju raspravu iz bilježništva, koje je objavio od 1880. god. kad je i počeo time.¹⁴⁰ Od tih je, prema njegovu izboru, deset radnja na hrvatskom jeziku za koje smatra da spadaju do 1890. god. među važnija njegova znanstvena ostvarenja iz notarijalne struke.

¹³⁷ Zadar, Tiskom i nakladom L. Woditzke, 1895, str. 192, v8°. (NBZd, 34.286—b.)

¹³⁸ I. Kukuljević Sakcinski, Bibliografija Hrvatska. Dio prvi. Tiskane knjige. Zagreb, 1860, nakl. Društva za jugoslavensku povjestnicu i starine, br. str. VIII nep. + 233, v8°. U 1863. g. dodatak s 31 str., v8°.

¹³⁹ Geschichte und Bibliographie des Notariates. 1895, str. 192, v8°. (HAZd, Knj. 77f). — Hijst van boehen over het Notariat. 1895, str. 192, v8°. (HAZd, Knj. 347e). — Études historiques et bibliographique sur le Notariat. 1895, str. 192, v8°. (HAZd, Knj. 350c). — Historia y Bibliografía del Notariado. 1895, str. 192, v8°. (HAZd, Knj. 35e).

¹⁴⁰ Vl. Pappafava, Povjestne crtice i bibliografija o bilježništvu. Zadar, 1895, 143—144.

U uvodnom dijelu analizira pojavu bilježništva i bilježnika, čija profesija je bila pismeno sklapanje pogodbi među ljudima.

Navest ćemo početak uvoda: »U prvo doba, kadno se prirodni zakon, u svakom srcu ukorijenjen, javljao svom svojom moćju a poštena besjeda vladala zemljom; kadno poslovi bijahu riedki i neznatni a još sviet ne umidijaše se služiti pismom, niti simboli, niti znakovi, da očituje miso i hotjenje, pogodbe sklapahu se ustmeno«.¹⁴¹

Nakon toga upućuje kako je bilo kod pojedinih naroda, kad se pojavljuju osobe, bilježnici, koji se i »piscima« nazivahu. Tako spominje Židove, Grke, opširnije piše kako je bilo kod Rimljana, slijedi kršćansko doba, papinska pisarnica, zatim dolaze na red Franci odnosno Francuzi, Nijemci, Austrijanci i Mađari. Završava s propisima o bilježništvu u XIX. st., nabrojivši najnovije zakone. U Austriji (1871), Mađarskoj (1874), Pruskoj (1845), Saskoj (1859), Badenu (1864), Bavarskoj (1861) Luxenburgu (1841), Rusiji (1866), Belgiji (1851), Nizozemskoj (1878), u Španjolskoj (1874), Portugalu (1816) i u Engleskoj (1838).

Time je završio povijesno izlaganje »želeći da bilježništvo u zakonodavstvu sviju naroda postigne ono poštovano mjesto i visoko uvaženje kojeg je dostojna takva ustanova, koju nam istorija, učiteljica života, pokazuje kao jednu od najvažnijih, i u međunarodnim odnošajima, izmegju koje su ponikle na korist čovječanstva, jer je istoj cijel moralnost, sigurnost, dobrostanje, što samo čini narode velikim, poštovanim i sretnim«.¹⁴²

Međutim, u drugoj knjizi »*Bilježnički obraznik sa izjašnjenjima povjestnim, bibliografskim i pravničkim*«¹⁴³ taj je uvod o povijesti notarijata mnogo veći (str. VII—LXXVI).¹⁴⁴ Tako već kod pisanja o bilježništvu kod Židova citira odlomke i primjere iz »Postanja«, glava 22,¹⁴⁵ iz knjige o Rutu, glava IV¹⁴⁶ i iz knjige proroka Jeremije, glava XXXII,¹⁴⁷ o čemu prije nije bilo riječi.

Uz opširnija izlaganja nego u prvoj knjizi, navedena su brojnija i opširnija odgovarajuće bilješke ispod teksta. Sve to doprinosi boljem upoznavanju razvoja, napose u starom i srednjem vijeku, ali i tadanjeg stanja notarijata u pojedinim zemljama. Novije zakone tim u vezi opšir-

¹⁴¹ Idem, str. 3,

¹⁴² Id., 14.

¹⁴³ Navodi da je djelo »od odvjetnika D.ra Vladimira Pappafave«. Zadar, 1895, L. Woditzka, izdavatelj«, br. str. LXXVI + 505 + 3 str. nep. (kazalo), v8°. V. i Vj. Maštrović, Jadertina croatica, Zagreb, 1949, JAZU, I. dio, str. 200, bibl. pk. 1041.

¹⁴⁴ Na nekim primjercima knjige prekrizhen je na str. VII podnaslov »Povjestne crtice o bilježništvu«, a umjesto toga naljepljen je novi naslov: »Razvoj bilježništva u starom i srednjem vijeku«.

¹⁴⁵ VI. Pappafava, Bilježnički obraznik... str. IX—X.

¹⁴⁶ Ib., str. X—XI.

¹⁴⁷ Ib., XII.

nije izlaže, pa tako, nakon Francuske i Italije, i stanje u Austriji s posebnim osvrtom na njene tadanje krunovine među koje spadaju i hrvatske i to Dalmacija i Istra. Posebno spominje zakonske propise koji se odnose na ostale dijelove Hrvatske, uključivo i bansku Hrvatsku i Slavoniju.¹⁴⁸ Podvrgava ih kritici, ali je bolje stanje za bilježništvo u austrijskoj monarhiji nastalo novim zakonom od 25. srpnja 1871, br. 75 i 76.¹⁴⁹

Autor i za nove zakone nalazi mnoge primjedbe, te ujedno stavlja konkretne prijedloge za njihovo poboljšanje¹⁵⁰ (ispravak: izmjene i dopune), a to znači i bolje uloge i položaja bilježnika. Posebno se okomljuje na nadripisarenje,¹⁵¹ te osim toga ističe potrebu boljeg rada i osnivanja bilježničke komore pri svakom prizivnom sudištu.¹⁵²

Predmetna knjiga, nakon povijesnog i na kraju polemičkog izlaganja, sadrži 85 obrazaca iz bilježničke struke, od stranice 1 do 148.¹⁵³ Oni su vrlo pažljivo i s terminologijske strane korektno napisani.

To je i razlogom zašto na naslovnoj stranici knjige stoji i »Preveden po D.ru G. Antiću i A. Simoniću«. Pappafava je želio da obrasci budu solidno ne samo stručno sastavljeni (to je bila njegova briga), nego da budu i pravno-terminologijski na visini suvremene hrvatske pravne terminologije. Zbog toga je za kontrolu i ispravke svog hrvatskog teksta angažirao prijatelje Antića i Simonića, koji su mu rado pomogli, a on ih je u naslovu označio s riječi »preveden«, što se odnosi samo na »bilježnički obraznik«, ali i to je pretjerano kad poznajemo ostalo autorovo pisanje na hrvatskom jeziku, te na njegovu uspješnu odvjetničku praksu baš na tome jeziku.

Svakako, Pappafava je ostvario svoju namjeru, da ovom ovećom knjigom na materinskom jeziku pruži svoj udio utvrđivanju pravilne hrvatske pravne terminologije u području koje se odnosi na bilježništvo, što mu je znatno uspjelo.

Uz obrazce autor je od str. 149 do kraja knjige priložio deset svojih radova, među kojima je i bibliografija.¹⁵⁴ Ona je u cijelosti prenesena iz prethodne knjige.

Navest ćemo rasprave u redosljedu kako su objavljene.

1. Jedina je Pappafavina rasprava vezana za pomorstvo objavljena već 1888. god. u zagrebačkom »Mjesečniku« pod naslovom »O područnom i pomorskom stegnuću bilježničke djelat-

¹⁴⁸ Ib., XLVII.

¹⁴⁹ Ib., XLVIII.

¹⁵⁰ Ib., XLIX—LXXVI.

¹⁵¹ Ib., LI—LX.

¹⁵² Ib., LXIII—LXXIV. Bilježnička je komora postojala u Zadru, u kojem je bilo sjedište Prizivnog sudišta za Dalmaciju. Predsjednik je komore bio dr Radoslav Pappafava, javni bilježnik u Zadru, prije u Biogradu n/m.

¹⁵³ Na str. 1. iznad početka teksta prvog obrasca nije označen nikakvi podnaslov.

¹⁵⁴ Vl. Pappafava, Bilježnički obraznik..., 248—423.

nosti«. ¹⁵⁵ Objavljena je još kao brošura na talijanskom, ¹⁵⁶ poljskom, ¹⁵⁷ dva puta na francuskom ¹⁵⁸ i na njemačkom jeziku (prošireno). ¹⁵⁹

Uz odgovarajući uvod, autor ističe, da je »svaka isprava po bilježniku van njegova okoliša sastavljena, bila bi kao javna isprava ništena«. ¹⁶⁰ Međutim, druga je situacija za bilježnike koji su u primorskim mjestima. Oni su nadležni dokle dopire »pomorsko vlasništvo države u pojasu« tj. obalno more. ¹⁶¹ Po austrijskim, mađarskim, francuskim i talijanskim tada suvremenim zakonima bilježnik može vršiti svoje poslove na domaćim brodovima, trgovačkim ili ratnim, koji se nađu na području obalnog (»područnog«) mora. Glede inozemnih brodova treba razlikovati da li su u obalno more ušli trgovački ili ratni brodovi. Na prvim može bilježnik uredovati, ali na ratnim ne može. ¹⁶²

No što je sa otvorenim morem (»nad debelim morem«)? Autor spominje da su u srednjem vijeku neki narodi svojatali pravo nad pojedinim morem u cijelosti. Npr. Mlečani nad Jadranskim morem Genova nad Ligurskim, Danska nad Baltičkim, a Turska nad Egejskim i Mramornim morem; spominje i borbe Portugalaca i Španjolaca u vezi puta u Indiju uz traženja da im se prizna kao njihovo svako more koje otkriju. ¹⁶³ Itd.

Autor navodi da je međunarodno pravo davno usvojilo načelo o priznanju broda kao dijela vlastite države, njen produžetak, te da to

¹⁵⁵ Iste je godine tu radnju dao pretiskati u posebnu brošuru s istim naslovom. Tiskano u Dioničkoj tiskari u Zagrebu, str. 15, 8°. (HAZd, Knj. M-1577; Sveuč. k. Zgb, 155.331; NBZd, 40.643, Misc. C 9989.).

¹⁵⁶ Radnja na talijanskom jeziku nosi naslov: »Sull'attività notarile riguardo alle sue limitazioni in terra e in mare«.

¹⁵⁷ O działalności notaryalnej pod względem jej ograniczenia na lądzie i morzu. Varšava, 1886.

¹⁵⁸ De la mer territoriale et la soumission des navires étrangers a la juridiction locale. Zadar 1891, str. 17, 8°, tisk. L. Woditzka. (HAZd, Knj. M-1623; Sveuč. k. Zgb, 60.034). Taj je francuski tekst pretiskan iz Journal du Droit international privé. — Drugo je izdanje izišlo pod istim naslovom 1902. u Parizu, tisk. V. Seccoffre, str. 16, v8°. (HAZd, Knj. M-1647; JAZU, 10.601).

¹⁵⁹ Über die räumliche Umgrenzung des Notariellen Wirkungskreises, unz zwar auf dem festen Lande, dem Wasser und Lufttraum. Innsbruck, 1901, Wagner, str. 114, v8°. (HAZd, Knj. 121e; Sveuč. k. Zgb, 27.021; JAZU, 29.226).

¹⁶⁰ V. Pappafava, o. c., 152.

¹⁶¹ Prema našem današnjem Zakonu o obalnom moru, vanjskom morskom pojasu i epikontinentalnom pojasu Jugoslavije (Službeni list br. 22/1965) obalno se more računa 12 naut. milja od najdaljih otoka i rtova. Teritorijalno more iznosi 10 naut. milja (čl. 11 st. 1) a vanjski morski pojas širine 2 naut. milje, koja se računa »od vanjske granice teritorijalnog mora u pravcu otvorenog mora« (čl. 18). Prije je bilo 10 naut. milja. V. i Milovan Zoričić, Teritorijalno more, Zagreb, 1953, JAZU; E. Pallua i B. Jakaša, Ženevska konferencija o teritorijalnom moru i Bruxelleska konvencija. Zbornik Prav. fakulteta, Zagreb 1960; N. Katičić, Vlast obalne države u pojedinim dijelovima mora prema Ženevskim konvencijama od 1958. Zbornik za pomorsko pravo, JAZU, 1960; Vl. Brajković, Étude historique sur le Droit Maritime privé du Littoral Yougoslave. Marseille, 1933. I dr.

¹⁶² V. Pappafava, o. c. 161—163.

¹⁶³ Ib., 153.

ostaje i kad je na otvorenom (»debelom«) moru.¹⁶⁴ S tim u vezi su sve pravne posljedice i odnosi.

2. Druga je po redu radnja u kojoj autor konkretno raspravlja »O bilježničkim izpravama i njihovoj dokaznoj moći, bilježnikove dužnosti pri njihovom sklapanju i formalnosti koje mora da obslužuje«.¹⁶⁵

3. Bilježničke odluke mogu biti osnov određenog izvršnog postupka. Autor o tome razmatra u radnji »O ovršnosti bilježničkih spisa«.¹⁶⁶ Upozorava i na mogućnost pobijanja spomenute odluke putem građanske parnice, što odlaže izvršenje (ovrhu).

4. Slijedi radnja »O slučajevima, u kojima je bilježnik ovlašten, a dotično dužan da zanieče (odkazuje) svoje zvanično djelovanje«.¹⁶⁷ Autor upozorava, da je bilježnik po naravi svoga posla dužan obavljati svoje dužnosti bilo one zakonske ili ne. Za drugi slučaj razumijeva se, ako uslugu stranka zatraži.

Međutim, po §§ 33 i 34 bilježničkog zakona od 25. srpnja 1871. god. postoje iznimke, kad bilježnik ne može uredovati. To je kad su stranke srodnici (§§ 40 i 41 OGZ) i ako je bilježnik u predmetu osobno zainteresiran. Dalji se slučajevi odnose kad se radi o poslovima koji su u cijelosti ili djelomice zabranjeni, zatim ako bilježnik ocijeni da stranke žele samo prividno neki posao sklopiti u cilju da izigraju zakon ili treću osobu. Jednako tako i onda, ako bilježnik zna da stranka nema pravne legitimacije (npr. maloljetnik, oduzeta svojevlast i dr.). Nadalje navodi se kad bilježnik nije odgovoran za sadržaj isprava koje ovjerovljuje. On ima odgovarajuće dužnosti ali i prava, napose na naknadu troška i truda. Nije dužan vršiti poslove »u abnormalno doba«, niti u stanu stranaka.

5. Na desetak stranica razmatra se pitanje valjanosti svjedoka, koji dolaze u vezi određenih bilježničkih spisa. Naslov je radnje »O izpravnih svjedocih u bilježničkih spisih«.¹⁶⁸ To je već 1883. god. objavio u »Pravu«.¹⁶⁹

6. U raspravi »O bilježničkim arhivima«¹⁷⁰ uvodno izlaže povijesni razvoj tih spremišta isprava. Tako između ostaloga piše na str. 225 i 226: »I u crnoj noći srednjega vieka, kad je književnost mrtvim snom spavala, a ljudsko živovanje bilo do zla boga posurovilo, poduhvatiše se ljudi da, po mogućnosti, uzdrže archive, taj u velike koristi pronalazak naših praotaca. I zaista, monasi, u ono doba najizobraženiji i knjizi najvjestiji stalež, zavedoše u svojim klaustrima prostrane archive,

¹⁶⁴ Ib., 160.

¹⁶⁵ Ib., 164—182.

¹⁶⁶ Ib., str. 183—198. Tekst je prvi put objavljen 1880. god. u Splitu, kako smo prije naveli.

¹⁶⁷ V. Pappafava, o. c. 199—212.

¹⁶⁸ Ib., 213—223.

¹⁶⁹ Pravo, XI/1883, br. 121, str. 2—13.

¹⁷⁰ V. Pappafava, o. c., 224—232.

u kojima sa najvećom pažnjom očuvaše istorijske spomenike i najvažnije izprave o kulturnom životu«.

Autor dodaje da su se bilježnički arhivi osnovali i čuvali u samostanima, jer su tamo bili najsigurniji. Osim tih osnivaju se i općinski (gradski) arhivi tako je arhiv u Bolonji osnovan već 1260. god., u Modeni 1272., u Messini 1400., a u Mlecima 1453. god. U Španjolskoj bilježnički se arhivi osnivaju odlukom od 1. siječnja 1869. god. U Francuskoj javni bilježnički arhivi nisu postojali.

U Austriji se bilježnički arhivi uvode bilježničkim zakonima od 29. rujna 1850. i 21. svibnja 1855. god. Osnivaju se u mjestu koje odredi ministarstvo pravosuđa na osnovu prijedloga i mišljenja bilježničke komore. O namjesničkom arhivu u Zadru Pappafava ništa ne piše, jer nije bio isključivo bilježnički.

7. Iz prakse Pappafava piše »Kratke opaske zakonu 25-og julija 1871 Br. 76, kojim se valjanost nekijeh pogodaba i pravničkih poslova podregjuje uvjetu, da se o istima sklopi bilježnički spis«. ¹⁷¹ Kod izlaganja autor koristi rješidbe vrhovnog suda (»Vrhovni Sudbeni Dvor«) i mišljenje tada poznatih pravnih pisaca (Kopezky, Exner, Basevi, Nippel, Baretta, Carabelli, Ellinger, Schuster, Winiwarter, napose Jakov Mattei i dr.).

8. U pravničkim znanstvenim krugovima zapažena mu je radnja »Rolandino Passaggeri«, koju je na hrvatskom napisao kao »monografsku studiju«. ¹⁷² Prevedena je na njemački (Innsbruck 1888, str. 12, v8°), portugalski (Porto 1897), španjolski (Madrid 1908, str. 15,8°) i talijanski (Rim 1913, str. 16, m8°).

Opet s vještim povijesnim uvodom Pappafava upozorava, da je Rim tri puta osvojio svijet. Prvi put politički (rimska država), drugi put vjerski (rimokatolička crkva) i treći put »i to najpostojamije, Rim svjetsku vlast zadobio kroz svoje pravo, kojega su duševna čeda, više manje, sva moderna zakonodavstva«. ¹⁷³ Ističe nadalje da je grad Bolonja bio »središte pravnih nauka«, te da su na čelu pravnog fakulteta u tom gradu bili poznati pravници Irnerije, Akursije, Bulgarus, Martinus, Gosia, Hugo, Jakov, Partolomije i Rolandin Passaggeri o kojem posebno piše, jer se Passageri »isprva pretežno bilježništvom bavio, tako da bi ga pravom mogli nazvati ocem modernog bilježništva«. ¹⁷⁴ Živio je u XIII. st., rodio se u Bolonji 1207. god., a umro 1300. god. Bio je bilježnik, postigao doktorat pravnih znanosti, istakao se kao predavač bilježništva. Napisao je više znanstvenih djela, a glavno mu je »Summa artis notariae« iz 1256. god. Pappafava navodi i Rolandinove učenike, koji

¹⁷¹ Ib., 233—241.

¹⁷² Ib., 242—247.

¹⁷³ Ib., 242.

¹⁷⁴ Ib., str. 243. Od ostalih Rolandinovih djela spominjemo »Aurora« za koje Pappafava piše da je u neku ruku komentar »Summi«. Zatim pravno djelo »Flos ultimarum voluntatum«, koje ipak ima veze s glavnim Rolandinovim radom.

postadoše ugledni pisci, a i one pisce koji se bave komentiranjem njegovih djela.

9. »Notarijalnu bibliografiju« Pappafava prenosi u cijelosti iz svoje knjige »Povjestne crtice i bibliografija o bilježništvu«,¹⁷⁵ kako smo prije pisali.

10. I konačno na kraju je rasprava »O kmetstvu«. Teoretično objašnjenje obrasca Br. LIX«. ¹⁷⁶ Sadržaj te radnje iznijeli smo ranije.

Ova je omašna Pappafavina knjiga za svoje doba jedinstveni primjer, da se o jednoj podstruci prava tako opširno i temeljito piše kako sa povijesno-znanstvene tako i sa praktične strane. Devet je povijesno-znanstvenih rasprava, koje imaju i praktičnu važnost jer tumače uz navođenje literature, odnosno upućivanje na ostale pravne autore, određeni pojam i sadržaj važan za rad bilježnika. Deseta je radnja također znanstvena, a to je opširna bibliografija koja ima uz isti zadatak još i to, da pomogne onim pravnim znanstvenicima koji žele pisati odnosno istraživati iz te oblasti.

Svakako, hrvatska pravna literatura može biti ponosna na takvo temeljito djelo, knjigu Vl. Pappafave iz 1895. god.

Osim toga djelo je u znatnom dijelu vrlo vrijedan prilog pravnoj povijesti. Svaka se tema pravno raščlanjuje, te se nakon povijesnog uvoda ulazi u srž zadatka.

Radnje, za koje možemo navesti da su imenovana poglavlja, imaju znanstvenu pratnju: odgovarajuće bilješke, komentare i pozivanje na literaturu bilo u bilješkama bilo u samom tekstu.

Da je Vladimir Pappafava napisao i izdao samo ovu knjigu, trebao bi ući među najuglednije naše pravne pisce.

*

Zanesen istraživanjem bilježništva Pappafava je i prije i poslije izlaska navedene knjige objavljivao radnje o historijatu bilježništva u pojedinim zemljama ili pokrajinama.

Navest ćemo ih redom: bilježništvo u pokrajini Quebec (Kanada),¹⁷⁷ u Švedskoj,¹⁷⁸ u Portugalu,¹⁷⁹ u Norveškoj,¹⁸⁰ u Nizozemskoj,¹⁸¹ u Grčkoj,¹⁸²

¹⁷⁵ V. Pappafava, o. c. 248—423.

¹⁷⁶ Ib., 425—505.

¹⁷⁷ Das Notariat in der Provinz Quebec (Canada). Innsbruck, 1890, Sveuč. tisk. Wagner, str. 19, 8°. (HAZd, Knj. M-1578).

¹⁷⁸ Sur le Notariat en Suède. Zadar, 1891, L. Woditzka, str. 8°. (HAZd, M-1592).

¹⁷⁹ Sur le notariat en Portugal. Zadar, 1892, 8°. Prevedeno na portugalski i izdano u Lisabonu 1894. god.

¹⁸⁰ Cenni sul notariato in Norvegia. Palermo, 1894, str. 4, 8°. (HAZd, Knj. M-1569).

¹⁸¹ Il notariato in Olanda. Palermo, 1896. Prevedeno na francuski i tiskano u Bordeauxu 1898. god.

¹⁸² Il notariato in Grecia. Palermo, 1898, str. 6, 8°. (HAZd, Knj. M-1571). Prevedeno na francuski i tiskano u Bordeauxu 1901. god.

u Meksiku,¹⁸³ Južnoj Africi,¹⁸⁴ u Austriji,¹⁸⁵ u Japanu,¹⁸⁶ u Pensilvaniji,¹⁸⁷ u Brazilu,¹⁸⁸ zatim u jednoj raspravi piše o bilježništvu u Bosni i Hercegovini, u Kaliforniji i opet u Nizozemskoj,¹⁸⁹ potom odvojeno u dvije sjeveroameričke države Delaware i Mississippi,¹⁹⁰ u Boliviji,¹⁹¹ u Egiptu,¹⁹² u Perziji (Iranu),¹⁹³ u San Marinu,¹⁹⁴ u Rusiji,¹⁹⁵ u Guatemali,¹⁹⁶ u Louisiani,¹⁹⁷ u Turskoj.¹⁹⁸ I dr.

Ove rasprave dokazuju ne samo veliko poznavanje razvoja i stanja bilježništva u svijetu nego i znatnu upornost u istraživačkom radu. Objavio je i opći pregled bilježništva u inozemstvu.¹⁹⁹

Pappafavu su zanimali, kako smo već vidjeli, i pitanja iz bilježničke prakse. Posebno ona u vezi s međunarodnim pravom.²⁰⁰ No svakako u njegovu opusu dominiraju povijesne obradbe pravnih tema, što je važna značajka autorove znanstvene akribije.

¹⁸³ Étude sur le notariat au Mexique. Paris, 1900. (Sveuč. k. Zgb, 27.026).

¹⁸⁴ Étude sur le notariat dans la République Sud-africaine. Paris, 1901, str. 20, v8°. (HAZd, Knj. M-1585). P. o.

¹⁸⁵ Prevedeno na portugalski: Estudo storico e critico sobre o notariado austriaco. Lisabon, 1904, str. 56, 8°. (HAZd, Knj. M-1583).

¹⁸⁶ Das Notariat in Japan. Berlin, 1905, sv. tisk. Wagner, str. 24, 8°. (HAZd, Knj. M-1579; JAZU, 26.692).

¹⁸⁷ Il notariato nello stato di Pensilvania. Pistoia, 1905.

¹⁸⁸ Il notariato nel Brasile. Pistoia, 1905.

¹⁸⁹ Il notariato nella Bosnia ed Erzegovina, nella California ed in Olanda. Napulj, 1905, t. F. Lubrano, str. 48, m8°. (HAZd, Knj. M-1567). P. o. iz »Riforma del Notariato«.

¹⁹⁰ Il notariato nello stato di Delaware. — Il notariato nello stato del Mississippi, oboje tiskano u Pistoiji, 1905.

¹⁹¹ Il notariato in Bolivia. Pistoia, 1906.

¹⁹² Il notariato nell'Egitto. Pistoia, 1906. Prevedeno na njemački, Beč, 1909, t. C. Fromme, str. 30, v8°, gothic. (HAZd, Knj. M-1594); na francuski, Pariz, 1911, str. XIX + 93. Francuskom je izdanju uvod napisao Ahmed Chafik paša. Drugo izdanje je u 1912. g., str. 105 m8°. (HAZd, Knj. M-1566).

¹⁹³ Das Notariat in Persen. Beč, 1907, vl. naklada, str. 15, v8°, got. (HAZd, Knj. M-1587).

¹⁹⁴ Das Notariat in S. Marino. Innsbruck, 1910, Sv. tisk. Wagner, str. 26, 8°. (HAZd, Knj. M-1581).

¹⁹⁵ Das Notariat in Russland. Innsbruck, 1911, Sv. tisk. Wagner, str. 40, 8°. (HAZd, Knj. M-1580).

¹⁹⁶ Das Notariat und die das Notariat betreffenden Justizverhältnisse in der Republik Guatemala. Beč, 1911, tisk. C. Fromme, str. 15, 8°, got. (HAZd, Knj. M-1582).

¹⁹⁷ Le notariat dans la Louisiane. Zadar, 1912, t. G. Ferrari, str. VIII, 8°. (HAZd, Knj. M-1570). P. o. iz Nouvelle Revue Pratique de Droit.

¹⁹⁸ Le notariat en Turquie. Agen, 1924, str. v8°. (HAZd, Knj. M-1588). P. o. Bull. de la Soc. de Legislation comparée.

¹⁹⁹ Il notariato all'Estero. Napulj, t. Fr. Lubrano, 1907, str. 108, m8°. (HAZd, Knj. M-1565). P. o. iz časop. »Riforma del Notariato«.

²⁰⁰ Questions pratiques de droit notarial et international. Pariz, 1910. Prevedeno na španjolski iste godine: Cuestion práctica de derecho notarial internacional. Madrid, 1910, str. 10, v8°. (HAZd, Knj. M-1590).

VI.

Naš je Pappafava svoje rasprave redovito pisao na hrvatskom ili talijanskom, a njegovi brojni prijatelji i poštovaoci njegova rada, prevodili su ih na strane jezike: francuski, njemački (oba jezika i Pappafava poznavao), španjolski, portugalski, holandeski, poljski, mađarski i češki. Objavio je preko stotinu članaka, rasprava i knjiga, a neke u više izdanja i na raznim jezicima.

Zapažamo da je nastojao da se što više radnja prevede na francuski i njemački jezik, što mu je i uspjelo. Svakako, da je prevođenjem na strane jezike i izdavanjem u inozemstvu, uspio znatno proširiti u znanstvenim krugovima interes za svoje rasprave. Često je inicijativa za prevođenje i izdavanje dolazila upravo od pravničkih krugova u drugim zemljama.

S tim su u vezi i njegova nastojanja da u suvremenom pravnom i znanstvenom svijetu bilježništvo istakne i stavi ga na dostojno mjesto, koje po povijesnom položaju i razvoju zaslužuje i u tom smislu.

Pappafava je težio izazvati što veći znanstveni interes za bilježništvo. To postiže, uz objavljivanje svojih brojnih rasprava naročito izdanjem u dva navrata bibliografije te struke, što je znatna pomoć.

Međutim, takva nastojanja potvrdio je još jednim vrijednim djelom 1880. god., u kojem sadržajno prikazuje najznačajnije knjige iz oblasti notarijata i to po autorima; kod anonimnih djela po prvoj riječi stvarnog naslova. Knjiga nosi naslov: »Delle opere che illustrano il notariato. — Saggio di —.«²⁰¹ Čitatelj će o svakom djelu ukratko saznati njegov sadržaj i tako u znatnoj mjeri olakšati sebi rad na daljem korištenju literature o bilježništvu.

Ostale Pappafavine radnje koje smo spomenuli i manji broj koje nismo, doprinose ostvarenju izloženih zadataka.

Vladimir Pappafava surađuje u brojnim pravnim časopisima u Evropi, od kojih ćemo neke navesti: u Zadru (Splitu) »Pravo«, u Zagrebu »Mjesečnik«, u Beogradu »Pravnik«, u Parizu »Bulletin de la Société de Legislation comparée« u Madridu »La Gaceta del Notariado«, u Lisabonu »La Gaceta do Notariado«, »Il Notariado«, i »La Revista de Direito«, u Napulju »La riforma del notariato«, u Trstu »La Gazzetta dei Tribunali«, u Berlinu »Jahrbuch der internationalen Vereinigung für vergleichende Rechtswissenschaft«, u Beču »Zeitschrift für Notariat und freiwillige Gerichtsbarkeit in Oesterreich«, u Marseillesu »Journal du Droit International Privé« i »Revue International du Droit maritime«; i dr.²⁰²

Izabran je za dopisnog ili počasnog člana u više znanstvenih i stručnih društava i akademija.²⁰³ Osim toga aktivno je sudjelovao od 1910.

²⁰¹ Knjiga je izdana 1880. god. u Zadru u nakladi knjižare Nikole Solića, ima str. 2 nep. (naslovna) + 360 + 2 nep.: Errata-Corrige, v8°. (HAZd, Knj. 200c).

²⁰² R. Agresti, o. c. 32.

²⁰³ Ib., str. 33—37.

do 1925. god. na nekoliko međunarodnih pravnih kongresa i to u Veroni, Heidelbergu, Pragu, Rimu, Torinu, Trstu, Lyonu, Parizu,²⁰⁴ pa čak u Monacu,²⁰⁵ i dr.

*

U analizi njegovih rasprava,²⁰⁶ bez obzira koje pravne podstruke i smjera, uočava se, da je izrazito sklon pravno povijesnim razmatranjima i izlaganjima. Tako i kod obrade pravno teorijskih tema, redovito upliće podatke koje čine i suvremene probleme i njegovo pisanje zanimljivijim. On je stoga prvenstveno pravni povjesničar.

Nismo mogli ulaziti u šire prikazivanje pojedinih radnja ili grupa po određenoj temi, jer bi nas to daleko odvelo. Jedino smo nešto više pažnje posvetili radnjama iz bilježništva, jer njegovu trudu to i odgovara.

Potrebno je bilo tu grupu rasprava navesti već i za to što je kod nas 1945. god. dokinuto bilježništvo, te tako danas do kraja pripada prošlosti. Međutim, bilježništvo je odigralo važnu ulogu u našem pravno-praktičnom životu. Osim toga, kod većine pravnih država ono i danas postoji.

Bilježnički su spisi sačuvani u arhivima i danas su vrijedno izvoriste za istraživanje i upoznavanje naše daleke i bliže prošlosti.

*

Na kraju treba da odamo i priznanje i punu pažnju stavu Vladimira Pappafave u danima teške borbe u Dalmaciji, napose u Zadru, narodnjaka protiv autonomaša, kasnije otvorenih talijanskih iredentista. Demonstrativno je u više navrata pokazivao kakvi su njegovi nacionalni osjećaji, te kamo spada. Suradnja u časopisu »Pravo« i zagrebačkom »Mjesečniku«, beogradskom »Pravniku«, izdanje knjige »Povjestne crtice« i omašni »Bilježnički obraznik« s deset rasprava i dr., obzirom na tadanje prilike i odnose, dovoljno jasno pokazuju na kojoj je strani i on i, uostalom, od prije iskazana njegova obitelj.

Jedan je primjer karakterističan. U Zadru je bilo izgrađeno tzv. Novo kazalište, koje se nazivalo i »Teatro Verdi«. Uprava je bila u rukama talijanaša, deklariranih po svojim šovinističkim postupcima i ispadima. Oni su svim sredstvima nastojali da Hrvati u Zadru ne dobiju

²⁰⁴ Ib., 38—40.

²⁰⁵ Vl. Pappafava, Communication de... au premier congrès de police judiciaire internationale tenu à Monaco (Principauté) en avril 1914. Pariz, 1914, str. 11, v8°. (HAZd, Knj. Ma-1756).

²⁰⁶ Knjige i brošure, uključivo i separate, u svom knjižnom fondu, najviše imaju knjižnica Historijskog arhiva i Znanstvena biblioteka, oboje u Zadru, a nešto manje Nacionalna i sveučilišna knjižnica i središnja knjižnica JAZU, oboje u Zagrebu.

na korištenje kazališne lože. Tako su nastojali spriječiti i Vladimiru Pappafavi koji je želio imati ložu u kazalištu, jer je s obitelji volio kazališnu i glazbenu umjetnost.

Trebalo se snaći. Pappafava je od P. Glige kupio njeno pravo na ložu u kazalištu Verdi. Sastavljen je valjani kupoprodajni ugovor.

Talijanaši su pokušali obeskrjepiti ugovor, a kako su imali utjecaj na oba prvo i drugo stepena suda u Zadru (kotarski i okružni sud), to su kod tih sudova uspjeli, te je ugovor stavljen izvan snage sudskom osudom. Vl. Pappafava nije ni tada odustao, nego je uložio reviziju na Vrhovni sud u Beču i uspio. Ugovor je oglasen pravovaljanim i uprava je kazališta bila prisiljena priznati pravo na ložu Vladimiru Pappafavi.

Ovo je bio spor kojeg se dosta komentiralo. Nakon osude vrhovnog suda, zadarski je »Narodni list« cijeli slučaj ukratko prikazao.²⁰⁷ Kod toga je pravilno cijeli slučaj ocijenjen kao politički i diskriminatorni prema jednom uglednom zadarskom Hrvat, znanstveniku u pravnim znanostima svjetskog glasa,

Brojne njegove rasprave i djela to potvrđuju.

²⁰⁷ Narodni list, br. 98, str. 6. Kako je slučaj karakterističan za tadanje prilike u Zadru, to ćemo navesti taj članak:» Ukidna osuda, kojom je D.r Pappafava dobio parnicu glede lože u kazalištu Verdi, kupljene od gospodje Pegan-Gligo uskomešala je zadarsku kliku. Poznata je odluka zadarskih talijanaša, da ni jedan Hrvat ne smije biti suvlastnikom zadarskog kazališta. Kad je D.r Pappafava sklopio pogodbu sa gospodjom Gligo, podigla se kuka i motika, da se uništi ugovor. I zbilja, gospodin Persicalli ustao je tražbom sudbenom proti D.ru Pappafavi, jer je spomenuta gospodja prodala prije njemu ložu. Skupio je brojnu kitu svjedoka, te je prva molba sudila njemu u prilog, a druga je to potvrdila. Nu vrhovno sudište uništilo je obje prve osude i dosudilo pravo D.ru Pappafavi. Talijanaši ostadoše pokunjena nosa!«

THE OUTSTANDING CROAT JURISCONSULTE, PARTICULARLY
ON THE NOTARIAL LAW — VLADIMIR PAPPFAVA (1850—1927)

130 years following to his Birth

S u m m a r y

First the author points out, that during the Venetian rule in the Croat provinces of Dalmatia and Istria, a number of families settled for economic reasons coming from Italy. They were soon assimilated to Croats by mixed marriages. They offsprings acted in the new society as if it were its own, and so they felt to be members of the new national community, the community where they lived and acted.

In the 19th Century many of them took part in the nationalistic movements.

So did the family of the Pappafava in Zadar, which went from Padua. The author informs on three generations of jurisconsults in this family: Nikola (1771—1833), Dominik, Dinko (1815—1899) and two of his sons Radoslav and Vladimir.

The author reviews shortly the life of the first three family members and then the life and work of Vladimir (1850—1927).

Since his student days Vladimir Pappafava had a marked interest for scientific research work. First he published some juristic papers in the periodica of Zadar («Narodni list» and the juristic journal »Pravo«). In »Pravo« he published 26 juristic papers.

His rich research work is to be divided into two groups — theoretic considerations and some practical considerations and than papers concerning the notarial law. In the papers of the first group he does consider some special problem as

- a) the non retroactive effectivity of the law;
- b) the problems of the juristic situation of foreigners, and also some other considerations of the international private law;
- c) the administrative and judicial regulations in some countries;
- d) the copyright in literature and arts, and also problems of the print;
- e) the air law;
- f) problems concerning the bondage, resp. the colonate etc.

He also discussed many problems of the notariate publishing some large books and a number of papers. Vladimir Pappafava was not a notair, as his father and brother did, he was a lawyer, but his main work of global importance he wrote on the notariate.

He investigated the development of the notariate in number of countries since its origins up to modern times. He desired to follow his studies on the notarial law. So he published a large bibliography of papers concerning the notariate and also he overlooked the contents of important foreign books concerning these problems.

His papers, more than hundred books, articles and papers he published in Croat, French, Italian, German, Spanish, Portuguese and Polish.

The author points out that Vl. Pappafava was mainly a historian. Following the historic development of a juristic problems he considers the problem in our times.

He also took part in a number of international juristic congresses publishing in a number of European scientific juristic journals, he was a member of many famous academies and scientific organisations and was awarded a number of times. He was a jurisconsult known all around the world, particularly for the notarial law.

He was a Croat a so was his father. They both took part in our nationalistic movements. He also contributed to the development of Croat juristic terms as he wrote a number of his books in our language.